

Corpus

u.

2.0

Pol Font Borrell
Curs 2016-17
Escola Pia Santa Anna
Tutora: Núria Escolà

"La cultura es el ejercicio profundo de la identidad"

Julio Cortázar

Índex

1. Introducció	3
2. La festivitat del Corpus	5
3. Història del Corpus a Catalunya	6
3.1 Origen.....	6
3.2 Fases en la història de la celebració del Corpus.....	8
3.2.1 Florida o auge.....	9
3.2.2 Caiguda i recuperació.....	9
3.2.3 Decadència	12
4. Història del Corpus a Mataró.....	14
4.1 Origen i fases en la celebració del Corpus a Mataró.....	14
4.2 Recorregut de la processó	17
4.3 Elements significatius	20
4.3.1 Gegants.....	20
4.3.2 Àliga.....	33
4.3.3 Paperets i serpentines	39
4.3.4 Catifes.....	40
4.3.5 La Octava.....	42
4.3.6 Les 40 hores.....	43
4.3.7 Les cartes.....	44
5. La Festa del Corpus a d'altres ciutats de Catalunya	48
5.1 Barcelona.....	48
5.2 Solsona	56
5.3 Berga	61
6. Proposta de recuperació de la festa del Corpus a Mataró	71
6.1 Justificació des d'una perspectiva religiosa i tradicional	72
6.2 Proposta d'actes per a la celebració	76
6.2.1 Les 40 hores del Corpus.....	76
6.2.2 Missa de Corpus a la Basílica de Santa Maria	77
6.2.3 Processó.....	80
6.2.4 Programa	85
6.2.5 Pàgina web	86
7. Conclusions	88
8. Bibliografia i Webgrafia.....	93

1. Introducció

Abans que res, vull dedicar aquest treball a totes aquelles persones que han fet, estan fent i continuaran fent un treball ingent de recerca i manteniment de tots aquells elements i festes que conformen la cultura popular i tradicional del nostre país. La meva admiració envers ells.

En el seu moment vaig decantar-me per investigar sobre la diada de Corpus, perquè m'interessa tot el que té a veure amb la cultura tradicional entesa com una expressió de la nostra cultura. Jo mateix estic vinculat a diferents colles i grups que treballem per mantenir i, alhora, renovar els aspectes festius per a què les tradicions perdurin. Soc membre dels Ministrils de l'Àliga de Mataró i músic del grup +Tradi especialitzat en música tradicional. També soc membre de Mestres del Gai Saber i participo com a ballarí d'aquesta associació. També soc portador i músic de diferents colles de gegants de Catalunya.

L'objectiu final del meu treball és poder oferir a la meua ciutat una proposta per recuperar la festivitat del Corpus. D'aquí ve el títol del meu treball de recerca. Pretenc fer una "nova versió" d'aquesta festa. És per això que la meua recerca s'ha centrat en conèixer a fons aquesta festa tant a nivell català, com també a nivell mataroní. De la mateixa manera, m'he proposat viure i conèixer tres de les festes de Corpus més assenyalades a Catalunya: la de Barcelona, la de Berga i la de Solsona.

Així mateix, m'interessava aprofundir sobre la relació que hi ha hagut i que hi ha entre els elements religiosos de la festa i els elements més cívics i festius. Per tant, es podrà observar en el treball que aquest tema és una constant al llarg de tots els capítols.

Pel que fa a la metodologia, m'he servit de la recerca bibliogràfica, l'observació directa, l'enquesta i les entrevistes. La bibliografia i webgrafia l'he utilitzada per conèixer els elements claus i, sobretot, l'evolució històrica del Corpus. He tingut la oportunitat de poder VIURE les tres celebracions de Corpus més importants de Catalunya (Barcelona, Berga i Solsona). Això m'ha permès enregistrar imatges de les festes i

poder contactar amb personatges clau de cadascuna d'elles. L'enquesta m'ha servit per detectar les "voluntats" d'alguns ciutadans de Mataró referides a la recuperació de la festa a la nostra ciutat. En termes econòmics en diríem "detecció de necessitats". Finalment, i jo el destaco com un dels punts forts del meu treball, les entrevistes a personatges clau molt experts i coneixedors del Corpus. Tinc la convicció d'haver pogut conèixer uns dels historiadors de la cultura popular i tradicional més importants que tenim en aquest moment al nostre país. A tots ells el meu agraïment més profund.

Pel que fa a l'estructura del treball, en el primer capítol s'explica què és la festa del Corpus i el seu origen. A continuació es descriu com ha evolucionat aquesta celebració a Catalunya, centrada, sobretot, en els darrers segles; una història d'alts i baixos, de decadència i de recuperació.

A continuació s'ha investigat l'evolució de la celebració del Corpus a la ciutat de Mataró. En aquest sentit, les dades de la Confraria de la Minerva que es conserven al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró han estat claus.

En el capítol 5 s'exposa com són els tres Corpus més emblemàtics a Catalunya: el de Barcelona, el de Solsona i la Patum de Berga.

El darrer capítol està dedicat a elaborar i argumentar una proposta de recuperació de la festa del Corpus a la nostra ciutat, feta a partir de l'explicació dels historiadors, dels resultats de l'enquesta i de la meua creativitat.

Desitjo que gaudiu tant en la lectura d'aquest treball com jo ho he fet escrivint-lo.

2. La festivitat del Corpus

El Corpus és la festivitat religiosa que se celebra el dijous següent de la setmana de Pentecosta i està destinada a la veneració de l'Eucaristia. De manera similar a altres celebracions, el Corpus també té un lligam amb els astres i la lluna. El Corpus és una festa que va canviant de dates depenent de com caigui la setmana de Pentecosta.

La celebració del cos de Crist (Corpus Christi en llatí) és més coneguda per les seves processons, normalment formades per tot un seguici festiu, que antigament representava elements bíblics i del testament. A continuació, un seguici eclesiàstic era presidit per la Custòdia (El cos de Crist) i, a vegades, pels nens i nenes que aquell any havien fet la Primera Comunió. Tancava la processó el Consistori, presidit per l'Alcalde o, sovint, per les Pubilles d'aquella ciutat.

Per aprofundir més en el caràcter religiós de la festa, es va fer una entrevista al Bisbe Joan Godayol el qual durant molts anys va desenvolupar la seva tasca a Ayaviri al Perú¹. Godayol explica que Jesús abans de la seva mort es va voler fer present en aliment pels homes. És per això que l'Església consagra el pa i el vi, convertint-lo en cos i sang de Jesucrist. Aquest és l'aliment espiritual que permet fer el bé i evitar el mal.

Pel Bisbe Godayol és important actualitzar el missatge de cara a fer-lo comprensible per a totes les generacions i en tots els temps. En observar que els joves viuen la fe de manera diferent a com ho feien el jovent de fa uns anys, pensa que cal actualitzar les maneres de celebrar el Corpus.

Finalment, considera que la festa del Corpus es alhora natural, popular i religiosa ja que conté elements de totes aquestes categories que es barregen entre ells.

¹ Veure tota l'entrevista transcrita a l'Annex 1

3. Història del Corpus a Catalunya

3.1 Origen

L'origen del Corpus el podem datar del segle XIII, durant l'Edat Mitjana. En un primer moment, la gent no celebrava massa el Dijous Sant, ja que consideraven la festivitat trista; preferint festivitats més atractives però més allunyades de la religió, com ho eren les que estaven relacionades amb les collites o amb l'arribada de les diferents estacions de l'any. D'aquesta manera, l'església va decidir fer una "campanya de publicitat" per tal d'atraure de nou la població².

Així doncs, van decidir crear la festivitat del Corpus Christi, és a dir, del cos de Crist; la qual va sorgir arran de les visions i revelacions que va tenir la Beata Juliana Bétine, que era d'un poble a prop de Lieja (Bèlgica).

Primer de tot, es va introduir el Corpus com una festa lúdica dedicada a l'Eucaristia. Per tal de separar-la de Setmana Santa van situar-la en l'època on la gent celebrava les festes de la natura, que suposaven el pas de primavera a estiu.

Al 1264 el Papa Urbà IV va difondre la festivitat de Corpus a tota l'església i a partir d'aquí va ser universalitzada pel Papa Joan XXII a l'any 1317. Barcelona sembla que va ser de les primeres ciutats que la van celebrar, ja que la processó data del 1320. El més típic de Corpus, podem dir que eren les processons on hi participaven tots els elements festius i de representativitat, tant civils com eclesiàstics.

En primer lloc a la processó s'hi trobaven els elements relacionats amb la natura, ja que tal i com s'ha mencionat anteriorment el seu origen ve del pas de la primavera a l'estiu. Per tant és quan floreix la natura.

² Aquest fet l'explica molt bé en Jan Grau a la pàgina 9 del seu llibre "Gegants"

En segon lloc, cal destacar les forces vives de la població. És a dir, personatges importants, coronacions o naixements reials que aprofitaven les visites per sortir a la processó. També participaven les autoritats, gremis, confraries i agrupacions³ de tota mena amb els seus símbols, estàndards, uniformes...

En tercer lloc, tenim tots els mites antics, com gegants, dracs, àligues, víbries... que representaven escenes mitològiques o escenes de les Sagrades Escripures. D'aquesta manera, la processó també tenia una funció divulgativa de la història sagrada.

En un altre bloc hi havia els elements representatius del Dijous Sant, amb un simbolisme alegre com ara la lluita entre àngels i dimonis o l'escena de culte a la fertilitat, considerat un dels més coneguts gràcies a l'ou com balla, plenament relacionat amb els ous de Pasqua.

³ Fins i tots Jan Grau a la pàgina 10 del seu llibre "Gegants" comenta que hi havia discussions sobre la posició que cadascú havia d'ocupar en la processó.

A partir de la processó s'ensenyava segons l'església el que era bo i el que era dolent. Un exemple molt clar és "El Ball de Turcs i Cavallets" que representava la lluita entre Moros i Cristians. Actualment la Patum de Berga és una de les poques que encara el manté.

La processó de Corpus era per a la societat del segle XIV alhora un motiu de participació i una font d'informació. La gent del poble tenia ganes de festa però finalment era sempre l'església la que s'encarregava de dir si allò convenia fer-ho o no.

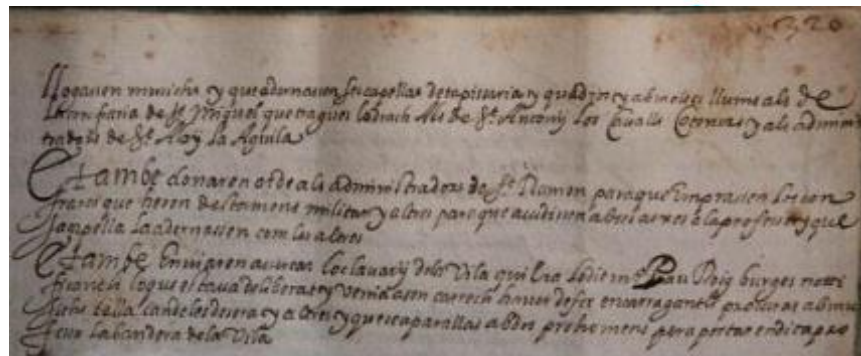
3.2 Fases en la història de la celebració del Corpus

L'historiador i expert en cultura popular, Jan Grau, assenyala que la festivitat del Corpus a Catalunya ha passat per diferents fases⁴. Aquesta informació també ha estat confirmada en l'entrevista mantenida amb ell, la qual està detallada:

⁴ Jan Grau les explica molt bé a les pàgines 13 a 18 del seu llibre "Gegants"

3.2.1 Florida o auge

Cada vegada tenien més protagonisme els gremis i confraries, els quals en aquella època tenien el mateix rol que actualment tenen les associacions culturals. Durant els segles XVI a XVIII els elements festius començaven a perdre el significat religiós i passaven a tenir un paper més popular i lúdic. Això no vol dir que les processons de Corpus haguessin perdut el seu to moralitzador. Però el que sí que havia minvat era la funció educativa. En el Llibre Verd de Vilafranca Del Penedès⁵ (1600) trobem escrit l'ordre que havien de seguir els diferents gremis a la Processó de Corpus. En aquest cas, trobem documentat que en algun moment puntual l'àliga i els gegants feien algun ball davant de la Custodia en algun punt del recorregut. Durant els segles XVI a XVII podem dir que la gent cada vegada es feia més seva la festivitat de Corpus i, per aquesta raó, començava a ser més popular.

3.2.2 Caiguda i recuperació

Al segle XVII, el paper dels entremesos⁶ en les processons de Corpus i en els diferents actes institucionals va continuar amb més o menys alts i baixos. Tanmateix va ser quan va aparèixer el Corpus a la ciutat de Mataró.

⁵ El Llibre Verd no és tan sols un recull dels privilegis rebuts per la vila, sinó que també incorpora entre les seves pàgines ordinacions, cròniques, assaigs històrics i altres documents concernents a la municipalitat, tot estructurat pels autors en sis parts.

⁶ Entremès és un sinònim de Comparsa/ Figures festives

El Segle XVIII per raons sobretot polítiques fou un segle de crisi. L'any 1714 va esclatar la guerra de Successió i poc després es va publicar el Decret de Nova Planta, el qual significava la pèrdua de les llibertats pels catalans a partir de la dura repressió sobre Catalunya que va exercir Felip V. Els controls, fruit d'aquesta persecució, van obligar a tots els gremis a lliurar tots els seus béns al poder municipal. Evidentment en aquells moments els ajuntaments eren totalment borbònics i van apoderar-se de tota la imatgeria festiva. Per aquesta raó s'han perdut molts entremesos.

A poc a poc els entremesos van tornar a participar a les processons, gràcies a les confraries, protegides per les parròquies. A algunes ciutats els entremesos van tornar a ser dels gremis però sota control del poder municipal.

Durant el segle XVIII van haver-hi moltes prohibicions. La més destacada és la de la " Real Cédula" de 1780⁷ on quedaven prohibides les processons i els elements festius. Tot i així, hi ha constància que els gegants van continuar sortint, encara que no en les processons. A Barcelona la prohibició va ser aixecada a petició dels Gegants del Pi. Malgrat que poguessin sortir per Corpus, el que es feia eren dues processons separades: una amb els elements festius i l'altra amb els elements eclesiàstics; però mai podien entrar els entremesos a l'església. Actualment a Barcelona encara es fan dues processons diferents.

A partir d'aquí les coses van començar a canviar. L'any 1789 Rafel d'Amat de Cortada ens explica el retorn dels gegants a les processons de Corpus. I, mentrestant, a França esclata la Revolució Francesa, la qual cosa fa pensar que tot comença a canviar.

⁷ "Real cédula de S.M. y señores del Consejo, por la qual se manda que en ninguna Iglesia de estos Reynos, sea Cathedral, Parroquia o Regular haye en adelante Danzas, ni Gigantones, sinó que cese del todo esta práctica en las Procesiones ..." citat per Jan Grau a la pàgina 16 del seu llibre "Gegants".

Tot i així, durant aquest període va desaparèixer molt bestiar i, en canvi, els gegants van perdurar. Els motius que expliquen aquest fet encara són incerts.

Amb la Revolució Francesa es va difondre tota una nova manera de pensar que va condicionar la nostra història i va provocar canvis polítics i socials.

La industrialització també va suposar un canvi molt gran de poders. El clergat i l'aristocràcia van patir un declivi a favor de comerciants, fabricants... El poble també va assumir els nous corrents de pensament laic i liberal. A partir del tercer terç del segle XIX comencen a proliferar les festes de barris, i això comporta que comenci a sorgir el fet associatiu. Tots els gremis que tenien els elements festius es van començar a dissoldre i donaven els entremesos al poder municipal per tal que els guardés. Trobem alguns exemples d'això tant a Barcelona amb els gegants de Carnestoltes, com a Badalona amb els gegants més històrics: Anàstasi i Maria, que formaven part de la Confraria de Sant Anàstasi i els van cedir als ajuntaments respectius. Aquest fet també va passar a Mataró on els gegants eren propietat de la Confraria de la Minerva fins que van passar a ser de l'Ajuntament⁸.

Tots aquests moviments afavorien molt als entremesos, ja que d'aquesta manera no es perdien. Un cop acabada la Guerra del Francès, tornen a aparèixer les festes de barri. En molts casos aquestes festes eren les mateixes que antigament organitzava la parròquia i que celebraven conjuntament el Corpus i el patró corresponent de la parròquia. Es podria dir que amb la Renaixença apareix el concepte de "festa major".

Per totes aquestes raons podem veure que el Corpus comença a perdre el paper més religiós i esdevé més popular i festiu. També perd molta importància ja que apareix el concepte de festa major. Tot i així, el Corpus va continuar amb canvis significatius.

⁸ Aquest fet l'explico més endavant en el capítol dedicat als gegants de Mataró com elements partíceps del Corpus.

3.2.3 Decadència

Cap els anys cinquanta del segle XX, el Corpus torna a tenir molta importància a Catalunya. Són anys marcats per la dictadura franquista i encara es notava el regust agre que van tenir els anys quaranta i l'esperit de resistència. El nivell econòmic de la població havia augmentat un mica i això es podia notar en la qualitat de les festes populars. Per tant, les processons de Corpus cada vegada eren més llüdes. En aquests anys apareix un dels elements més distintius del corpus: les Catifes o Estores. Aquestes antigament estaven fetes de ginesta i de flors, però sense cap mena de dibuix. En canvi, als anys cinquanta ja es comencen a veure unes estores amb dibuixos fets de flors.

Molts ajuntaments van construir figures festives noves. S'estrenen dracs, nans i gegants amb una certa continuïtat. Les parròquies, que competien entre elles per les processons de l'Octava⁹, també van fer subscripcions populars per adquirir gegants a les seves processons. Durant aquests anys les festes de barri cada vegada tenien més importància.

⁹ La Octava era la processó que es feia el diumenge següent de Corpus.

Als anys seixanta es va mantenir aquesta rellevància del Corpus. Però del 1962 al 1965 l'Església va celebrar el Concili Vaticà II¹⁰ la qual cosa va provocar canvis en la celebració del Corpus. Un dels termes de discussió era la situació de les celebracions litúrgiques, i en aquest cas van acordar que s'aconsellaria a totes les parròquies que limitessin les cerimònies a l'interior. Tot i que només era un suggeriment van anar desapareixent les processons de sants i de relíquies tant per Setmana Santa com per Corpus.

En desaparèixer les processons, tots els elements que hi participaven, com per exemple alguns gegants, van quedar guardats o, fins i tot, es van perdre. Tot això va comportar que les processons de Corpus desapareguessin fins els anys vuitanta on hi va haver una gran expansió gegantera. Actualment, encara hi ha gegants que continuen guardats a les dependències de algunes parròquies.

Si amb això no n'hi havia prou, pocs anys després, el dia de Corpus va passar a ser dia laborable i només tenien festa les poblacions que la tenien com a festa local (Berga).

Corpus és possiblement, una de les diades que en convertir-se en dia laborable a nivell popular es troba a faltar més. Per aquest motiu, molts indrets han decidit recuperar les processons, però sense els elements religiosos.

Per complementar la informació obtinguda en llibres, es va entrevistar en Jan Grau. En Jan és un historiador, expert en folklore i que actualment exerceix les seves funcions al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. És l'autor, d'un dels llibres de referència del treball. Es tracta de l'obra "Gegants"¹¹.

La primera idea que transmet Grau és que el Corpus és una festa que a Catalunya es viu de maneres molt diverses. Hi ha llocs, com a Berga, que té molta rellevància i d'altres pobles i ciutats on

¹⁰ El Concili Vaticà II fou una reunió dels bisbes de tota l'Església amb la finalitat de discutir i resoldre afers relacionats amb la doctrina i la pràctica de l'Església.

¹¹ Veure l'entrevista transcrita en l'Annex 2.

pràcticament ni se celebra. Segons ell, caldria recuperar-ho només en aquelles vil·les on hi hagi suficient suport popular per a introduir-la de nou en el calendari festiu.

Per en Jan, l'element religiós és absolutament indispensable en aquesta festa, ja que en suposa l'essència. Defensa la idea que segurament l'imaginari festiu és anterior a la seva vinculació en el Corpus, malgrat que documentalment hi situem l'origen. Ho justifica mitjançant ritus pagans anteriors al cristianisme on hi ha presents figures festives.

4. Història del Corpus a Mataró

4.1 Origen i fases en la celebració del Corpus a Mataró

Degut a la gran quantitat d'informació que hi ha sobre el Corpus mataroní, el treball se centra en els seus últims anys de realització, concretament del 1900 al 1930, ja que a Mataró la processó es deixa de fer l'any 1967, però els llibres de comptes de la Confraria de la Minerva,¹² no acaben fins l'any 1929.

Comença el nou segle amb poca informació en els llibres de la Confraria de la Minerva. L'única referència que tenim és del predicador, al qual se li van pagar 40 pessetes. Tot i així, el Diari de Mataró¹³ d'aquell mateix any ens diu que la processó del 1900 va ser molt llúida i molt celebrada.

A l'any 1902, en els llibres de comptes de la Confraria de la Minerva veiem que es gasten una gran quantitat de diners, concretament 336 pessetes, en els actes de la celebració del Corpus i també 80 pessetes en els músics de la processó. Podem observar que a mesura que van passant els anys cada vegada hi ha més detall en els comptes.

Dels anys 1903 al 1906 l'esquema que se segueixen en els comptes es gairebé el mateix: 30 pessetes per al sermó, 80 pessetes per als músics

¹² Aquest llibre està catalogat amb la referència F10022 al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró.

¹³ En concret és el Diari de Mataró publicat el 14 de maig de 1900.

de la processó i 57 per als músics durant la Octava de Corpus, que segurament eren els qui tocaven durant la Missa. Excepcionalment, aquest fet no passa els anys 1904 i 1906, ja que trobem que es gasten 360 pessetes per als actes de la Octava i el Corpus. Tot i així, podem pensar que el sou dels músics ja està inclòs en aquest import.

Del 1907 al 1911 no estan gaire detallats els comptes. Tanmateix apareixen més o menys les mateixes despeses que altres anys, com ara el mestre de Capella (músics), els sermons...

L'any 1912 trobem una dada significativa, i és que aquell any l'Ajuntament va donar 147 pessetes a la Confraria de la Minerva per tal de pagar la cera de la processó, fet que no passa en cap altre any. També com a despeses trobem que es paguen 22 pessetes als ajudants que portaven el pali, cosa que encara no havíem trobat en aquests anys.

Durant els anys 1913 fins el 1915 la informació que tenim es bastant semblant a la dels anys anteriors, ens parla del sermó, dels músics i dels mestres de capella, però no hi ha cap dada nova.

Del 1916 al 1921 els comptes de la Confraria ens aporten poca informació. Fins i tot no ens parla dels ingressos que es recollien dies abans per tal de pagar a la festa, que s'encarregava a l'anomenat "andador". El que sí es fa present que durant aquests anys es gasta entre 300 i 400 pessetes en la cera dels ciris de la processó.

De l'any 1922 ja es té més informació. Apareix un nou concepte: els diners que es pagaven als portadors del Tàlem¹⁴ que se'ls pagava 15 pessetes i el cost de la llum del Tabernacle, que va costar 22 pessetes.

Un any després es tornen a gastar una gran quantitat de diners en cera dels ciris de la processó, concretament 215 pessetes. I un total de 162 pessetes en despeses de la Octava, que segurament també fan referència a cera, ja que era una dels conceptes en què es deixaven més diners.

¹⁴ El tàlem és un Dossier sostingut amb quatre o més vares llargues per a aixoplugar, en les processons, el sacerdot que porta la custòdia o una imatge sagrada.

L'any 1924 trobem una despesa molt important: el vellut amb el qual es va guarnir l'altar. En concret va costar 150 pessetes.

Autor: Francesc Masachs. Arxiu Municipal de Mataró.

De nou, del 1925 en tenim poc detall comptable. Només ens diu que el mossèn va cobrar 40 pessetes pel sermó de Corpus.

Un any després veiem que es paga 125 pessetes a la banda musical per a la processó. També apareix una despesa 125 pessetes en invitacions per a la processó, que eren com unes postals on la Confraria convidava als seus fidels a assistir a

la festivitat de Corpus. Aquest any també torna a aparèixer el fet dels portadors del Tabernacle que cobren 24 pessetes entre tots.

Els anys de 1927 al 1929 són molt semblants a tots els altres. Es gasten diners en cera per la processó, en pagar el sermó del Corpus, en invitacions i en l'electricitat de l'església durant les 40 hores, fet que s'explicarà en un altre apartat. Cal destacar que l'any 1929 durant la setmana de Corpus va venir l'Orfeó Català a Mataró i, per tant, en els diaris gairebé no es parla del Corpus, ja que va quedar eclipsat per la cantada de l'Orfeó.

Tot i així, el diari "Pensament Marià"¹⁵ de l'any 1928 ens exposa que va ser una festivitat viscuda amb molta solemnitat. També fa referència a la participació de les Trampes i que abans de sortir la processó els gegants acompanyaven el consistori fins a Santa Maria per tal d'assistir a la Missa.

Per aprofundir més en aquesta temàtica m'entrevisto amb en Josep M. Clariana que durant molts anys ha estat el responsable de l'Arxiu Municipal de Mataró i alhora és un bon coneixedor de les festes i tradicions de la nostra ciutat¹⁶.

Iniciem l'entrevista amb en Josep M. recordant les seves vivències de petit. Té un bon record de les processons de Corpus perquè les recorda més alegres que les de la Setmana Santa. Ell les podia veure des del balcó de casa seva, ja que vivia a la cantonada de la Riera amb el carrer Nou i per allà hi passaven les dues. Em va certificar el llançament de serpentines de balcó a balcó del carrer Nou. Ell el que més esperava era la presència de Gegants i Nans, ja que aleshores només sortien dues vegades a l'any, per Corpus i les per les Santes.

En Josep M. pensa que avui no té sentit recuperar la festa del Corpus però ho justifica sobretot des d'una perspectiva religiosa. Defensa que si es recupera els mataronins hi participaran més per la part festiva que no tant per la part religiosa.

4.2 Recorregut de la processó

A Mataró es feien dues processons. Una el dijous de Corpus i l'altra el diumenge següent que s'anomenava la Octava. La del dijous la organitzava la Parròquia de Santa Maria i la del diumenge la Parròquia de Sant Josep.

El recorregut durant aquests anys no variarà. La processó de Sant Josep que se celebra el diumenge següent de Corpus es feia pels C/ Molas, C/ Carles Pedrós, C/ Sant Rafel, C/ Sant Benet, C/ Cuba, C/ Mercè,

¹⁵ En concret es tracta del diari "Pensament Marià" publicat el 8 de juny de 1928.

¹⁶ Veure entrevista senciera transcrita en l'Annex 4.

Per aprofundir sobre la Processó de Mataró, s'entrevista a la Carme Masachs. La Carme és una senyora de més de 80 anys que té encara molt viu els records de com se celebrava a Mataró la festa del Corpus quan ella era jove¹⁸.

La Carme recorda que el Corpus era una festa molt viscuda a Mataró. Subratlla la rivalitat que es produïa entre els feligresos de les dues Parròquies. Tots procuraven de fer la millor Processó. També comenta que hi havia voreres de "rics" i voreres de "pobres". A les dels rics hi tocava el sol i a les dels pobres hi feia més ombra.

La Carme expressa que li faria molta il·lusió que es pogués recuperar el Corpus a Mataró. Segons ella les processons de Setmana Santa són més viscudes pels immigrants espanyols, mentre que la de Corpus la vivien molt més els catalans.

Així mateix, es va entrevistar en Ramón Salicrú, un historiador que ha estat durant molts anys director d'un centre educatiu de la nostra ciutat i que ara és President del Foment Mataroní. És, també, un bon coneixedor de la vida social i festiva de la nostra ciutat¹⁹.

En Ramón es mostra partidari de recuperar la festa però donant-li bàsicament un to festiu i popular, sempre explicant quin és l'origen de la festa: religiós. Ell recorda del "seu" Corpus l'alegria que li produïa veure sortir per primera vegada a l'any els Gegants de la ciutat. També va certificar que aquesta festivitat mataronina està molt poc estudiada i que hi ha, per tant, molta recerca possible a fer.

¹⁸ Veure tota l'entrevista transcrita en l'Annex 7.

¹⁹ Veure l'entrevista sencera transcrita a l'Annex 5.

4.3 Elements significatius

4.3.1 Gegants

Segurament, si parlem d'entremesos festius, el primer que ens ve al cap són els gegants. Trobem el seu origen en la mitologia grega. Els gegants eren els fills de Gea; eren d'origen diví, però no immortals. Uns exemples són Goliat i Samsó. Pretenen representar, a partir de la seva grandària, les virtuts i/o els defectes dels humans.

Però els gegants dels nostres dies el que volen representar són la ostentació i la representativitat d'un grup humà que ha fet que existeixin. D'aquesta manera, els gegants de la ciutat, d'un barri, d'escoles... el que volen és representar aquell col·lectiu de persones.

Aquests gegants dels nostres temps provenen de l'Edat Mitjana, i d'aleshores fins ara, els hem fet servir per celebrar i fer festa. L'origen d'aquestes figures se situa al segle XV a les processons de Corpus, i per tant, aquestes figures han viatjat pels nostres segles de la mà d'aquesta festivitat.

Així doncs, les primeres notícies dels gegants les trobem a la Barcelona de l'any 1424 on Joan Amades²⁰ esmenta que a la processó del Corpus hi apareix un gegant. Evidentment, els primers gegants eren d'origen religiós i de mica en mica el poble se'ls va sentir seus i van tenir un caire més popular.

²⁰ Joan Amades ha estat un destacat etnòleg i folklorista català. La seva obra principal és el "Costumari Català" publicat el 1952.

Autor: Francesc Masachs. Arxiu Municipal de Mataró.

Els gegants dels segles XV i XVI no eren evidentment com els actuals. Un home es posava unes xanques amb unes robes que li arribaven fins als peus. Sembla que aquest és l'origen dels gegants. El Pare Rebullosa, que és qui va escriure sobre les festes de la Canonització de Sant Ramon de Penyafort (1601), ja descriu els gegants més o menys com els actuals. Però realment, tot indica que el pas de les xanques al gegants actuals és cap a segle XVII. D'abans del 1600 també en tenim les primeres referències de les gegantes; és probable que no existissin abans ja que no apareixia cap dona a la Bíblia. La primera geganta documentada és la de Girona a l'any 1557.

Foto extreta del llibre: "Els gegants de la ciutat de Mataró"

Els primers gegants mataronins els trobem a la segona meitat del segle XVII. D'aquest segle també trobem gegants d'altres ciutats

catalanes com ara Manresa, Berga, Reus... Els encarregats de dur els gegants en aquells temps eren els gremis i les confraries. Al igual que el Corpus el segle XVII, és any de prohibicions de manera que molts dels entremesos i festes es perdien.

Els gegants de Mataró tal com s'ha mencionat apareixen a la segona meitat del segle XVII, de la mà de la Confraria de la Minerva. No és gens estrany, doncs, que fos aquesta confraria que es fes càrrec dels gegants en ser els encarregats d'organitzar el Corpus a Mataró.

Tot indica que la Minerva era qui s'encarregava que sortissin els gegants per Corpus però no hi ha constància que sortissin pel 15 d'agost²¹. El que no es té constància és de cap document on es parli de construir o restaurar els gegants. Per tant, suposem que els confreres eren qui feien aquesta feina o bé estava inclosa en els salaris dels fusters i/o d'altres artesans.

La primera referència en els llibres de comptes de la Minerva que fa referència explícita als gegants es a l'any 1683. És possible que fossin d'abans ja que casualment el llibre de comptes comença aquell mateix any. No trobem gaire informació durant els anys 1684 a 1686. Durant aquests anys tampoc s'explicita a què van destinats els diners però segurament que a les pòlisses o rebuts sí que ho deurien explicitar.

El que sí és sabut és que el terme "gegants" està escrit en plural. Per tant, es pot intuir que ja teníem una parella o, fins i tot, en podíem tenir tres. Les xifres que tenim del sous que pagaven als portadors dels gegants son divisibles, tant per tres com per dos, per tant no se'n pot treure cap conclusió. Ara bé, es confirma

²¹ En aquells anys, la Festa Major de Mataró es celebrava al voltant del 15 d'agost a diferència d'ara que les Santes les celebrem al voltant del 27 de juliol.

- que al 1741 n'hi havia tres, ja que està escrit que van sortir a rebre les monges caputxines que aquell any van arribar a Mataró²².

L'any 1725 sabem del cert que cada gegant tenia tres portadors. Els gegants surten sempre a la processó de Corpus però no està esmentada la posició dins dels seguici. Les figures d'aquell moment són més petites que les actuals i de carcassa de fusta. El gegant sembla que portava porra i la geganta un ventall i un ram de flors.

Fent comparacions sabem que els gegants daten del 1683 i, molt possiblement, que ja eren parella des del principi. Si no fos així, podria ser que abans a les processons de Corpus hi hagués només el gegant i després s'hi afegís la geganta. Cal esmentar, però, que el gegant de Mataró no va assistir a la processó de Barcelona de l'any 1601, així com l'Àliga de Mataró sí que ho va fer.

El segle XVIII és un segle molt dur per a les festes i tradicions catalanes. S'eliminen els gremis i tots el seu patrimoni van a parar a l'Ajuntament. A Mataró, rarament tant abans com durant la guerra, tenim constància dels Gegants i de l'Àliga. Aquest fet està relacionat en que els Gegants i l'Àliga eren portats per una confraria que formava part de l'església i, per tant, l'Ajuntament hi confiava.

Podem afirmar que durant els anys 1683 al 1801 els gegants surten cada any durant tot el segle a la processó de Corpus, exceptuant, segurament, un període indeterminat de finals de segle. La primera dada del segle la trobem a l'any 1708, on es comptabilitza que els portadors han cobrat un sou per a la processó de Corpus.

²² Ariben a Mataró un grup de monges caputxines, 6 mares i 10 novícies per fundar una comunitat en el convent existent encara avui a l'Esplanada.

Les ressenyes que tenim dels anys 1709 i 1710 són molt rellevants ja que ens indiquen que els gegants van continuar sortint malgrat la situació conflictiva que es vivia en aquella època.

Els llibres de comptes ens continuen informant sobre els gegants des del 1712 fins el 1731. A partir d'aquest any, no hi ha més dades que facin referència als gegants. Però queda clar que els gegants continuen sortint i que els costos estan inclosos en: "Per los gastos de la professó de Corpus"²³.

Malgrat que a partir de 1731 no tenim cap informació sobre els gegants comptabilitzada, al "Llibre de Comptes" de la Minerva està documentat que es van produir tres processons especials on hi apareixen els Gegants i l'Àliga. D'aquesta manera ens confirmen la continuïtat d'aquests tot i que, tampoc se'n coneix ni els seus noms, ni com anaven vestits, ni els objectes que portaven.

Els gegants del segle XVIII són tres: la parella de grossos i un gegantó (molt probablement el popular Manueló que s'esmenta a la descripció del Baró de Maldà a finals de segle). Però no sabem exactament en quin moment s'incorpora el nou gegantó.

En data no determinada, cap als anys 70 del segle XVIII, comença un període important d'absència dels gegants en les festes populars. Suposadament l'Església fa cas a les prohibicions del bisbe i del rei. Finalment, l'any 1799 es donen tots els elements per reparèixer.

²³ Concepte extret del llibre de comptes de la Confraria de la Minerva i mencionat en el llibre "Els gegants de la ciutat de Mataró" escrit per en Nicolau Guanyabens.

Foto extreta del llibre: "“Els
aeeants de la ciutat de Mataró”

Ja a les acaballes del segle XVII es va introduir el moviment de la festa major, les Santes. Es comença a escampar el rumor que aquestes són filles de la romana lluro. L'any 1682 per primer cop l'Ajuntament demana les relíquies de les Santes al monestir de Sant Cugat i l'any 1772 té lloc el solemne trasllat d'aquestes relíquies fins a Mataró. L'any següent, el 27 de juliol, té lloc la primera processó.

Durant aquests primers anys de Santes no surten els gegants ja que estem en un període de prohibicions. Va ser l'any 1799 quan després d'aquest buit, van tornar a aparèixer els gegants durant les Santes i el Corpus.

Al mateix 1799 és on trobem les primeres descripcions dels gegants gràcies a la visita del Baró de Maldà a Mataró en diferents ocasions en aquesta segona meitat de segle. Podem trobar fragments com aquest:

“La novedad en esta Professó per major alegria de tothom há estat la surtida den Manuelo ab sos Pares, vull dir lo Gegant i Gegantessa ab lo filla al mitg. La Gegantessa, que anava al devant no tenia mala cara, ayrosa en lo talle, si be currucada ab bonas arracades á las orellas, mes no de anella y ben pentinada al us de la moda, seguia tas de esta el que li dihuen en Manueló, figurant ser fill del gegant, y gegantessa, que anava dit gegant

*detrás ab sa Porra al coll, fent cara com aquell rey bama del hostal de Montserrat ab sá gran perruca, ó mes prest semblant á Goliat, ó a holofernes, portant sá musica de fluviol y tamburins. Las faldilles de la gegantessa erean de color blau turquí canabé, y vestidura de la cota del Gigant blava florejada, y lo restant que li tapava las cuxas, y part de las camas, de roba, ó tafetá carmesí, y Manueló, casi així també, y fora de ser un xiquet mes alt del gegantó del Pi com si se li hagués tret copla de sá cara de bon esturnell."*²⁴

Tal com es fa present en aquests fragment del Baró de Maldà, els gegants portaven uns vestits amb tons blaus i el gegant portava porra. Tenim constància d'en Manueló i que anaven acompanyats pel flabiol i el tamborino. Pel que fa a la propietat dels gegants durant aquest temps, es creu que són de l'Ajuntament, però encara té un punt d'incertesa.

El segle XIX tampoc comença del tot bé. Les turbulències polítiques fa que no tinguem constància dels gegants durant mig segle. Tot i així, comença a créixer molt més el teixit associatiu i les entitats culturals. I, amb la Renaixença, sorgirà el fet de la Festa Major. El període d'absència el podem situar del 1801 al 1848. L'Ajuntament acorda començar a tornar a fer els entremesos i dos anys més tard compraran tres gegants. L'any 1848 cal destacar que es va crear el primer ferrocarril a Espanya i també es fa la primera Missa de Glòria de les Santes escrita per Manuel Blanch²⁵.

Així doncs, a partir d'ara, la Confraria de la Minerva ja no es farà càrrec dels gegants sinó que només ho farà de l'organització dels actes del Corpus. A partir d'aquí cal tenir molt present que els

²⁴ Text escrit pel Baró de Maldà i mencionat a les pàgines 47 i 48 del llibre "Els gegants de la ciutat de Mataró" escrit per Nicolau Guanyabens.

²⁵ Manuel Blanch fou mestre de capella a Santa Maria de Mataró i també un gran compositor.

● gegants són propietat de l'Ajuntament i, per tant, portaran els símbols que els consistoris considerin. No és d'estranyar, doncs, que vagin canviant la seva simbologia en funció del moment històric.

Els gegants, ja sota propietat municipal, tornen a sortir a l'any 1853. I sembla que també apareixen els primers nans. Els gegants en aquell moment representaven nobles medievals; duïen símbols de la ciutat com l'escut o el pergamí fundacional. Tornem a trobar constància dels gegants a l'any 1860, en un acte plenament cívic on, molt probablement, els gegants eren com un símbol de joia col·lectiva de la població. D'aquesta manera que cada 26 de Juliol els gegants recorren els carrers de la ciutat per tal de marcar l'inici de la Festa Major. I l'endemà, evidentment, acompanyen les autoritat a la Missa Solemne en honor a les Santes.

Durant el Sexenni Democràtic moltes de les festes religioses tenen una forta davallada. Degut a que els gegants eren de l'Ajuntament era complicat que poguessin sortir en aquestes festes. Per tant les comissions de festes els els demanaven però era la comissió qui s'havia de fer càrrec dels desperfectes. Sabem que els gegants surten els anys 1870 i 1875 però els d'entremig no. Són els polítics els qui trien el que fan amb la imatgeria festiva. És el primer cop que apareix el nom de Robafaves. Un dels canvis més radicals de roba dels gegants succeeix a les Santes de l'any 1884.

Un fet a destacar és que els gegants sortien per Corpus, per la Mare de Déu del Carme i per les Santes. Durant la vigília de Corpus els gegants passejaven per la ciutat i passaven per les cases de les autoritats del moment. A més solien assistir a les dues processons de Corpus ja esmentades, la de Santa Maria i la de Sant Josep.

L'any 1887 tenim la primera documentació de préstecs de gegants mataronins a altres ciutats. Van anar a la festa major de Vilassar de Mar.

Després de uns quants anys de la reestrena dels gegants, al 1893 es decideix fer una renovació. Aquesta vegada no només dels vestits sinó també dels nans i dels busts dels gegants. Es gasten 1.250 pessetes per a la renovació. Sabem que durant 7 anys no es modifica aquesta fisonomia i continua la família noble medieval, però amb un Robafaves coronat amb una mena de barretina. Els gegants deixen de participar a les processons de la Mare de Déu del Carme a l'any 1891 i a les de Corpus a l'any 1895.

Per sort el segle XX comença millor. Degut a un accident durant la processó de Corpus l'any 1893 s'ha de fer un bon manteniment a les figures a causa de les queixes de molta gent pel seu deteriorament. Per tot això, a partir de l'any 1900 els diferents consistoris es proposaren fer un millor manteniment dels gegants. Es començà fent una renovació en el vestuari nous per als gegants, el manteniment dels busts i el manteniment de sis nans. Pel que fa als vestits estan inspirats en el segle XIV. Aquesta darrera sorprèn molt als mataronins: en Robafaves apareix sense barba i surt vestit com un conseller en cap del Consell de Cent de l'any 1418.

L'any 1902 participen al gran concurs de gegants, nans i bestiar de Barcelona durant les Festes de la Mercè. Els gegants es van endur una de les medalles de plata i un diploma d'honor. En Robafaves té aspecte d'un emperador Romà, ja que porta una perruca i el cabell recollit darrera, sense espasa i sense barba. Té un posat de guerrer pacificador. La geganta, bella dama del

- segle XV, llueix un penjoll amb la creu de Sant Jordi. La gegantona, quasi nena, portava l'escut de la ciutat brodat al pit.

Foto extreta del llibre: ""Els gegants de la ciutat de Mataró"

A Mataró la família Robafaves, aguanta els daltabaixos provocats per la situació política inestable. El Corpus presenta un afebliment molt remarcable. En canvi, les Santes passen al seu gran apogeu. Un exemple d'això, és que a l'any 1901 no se celebra la processó de Corpus. En aquests anys els gegants continuen sortint de manera en dues festes: Corpus i Santes, tot i que de manera irregular.

Les conseqüències de la Setmana Tràgica arriben a Mataró un 26 de juliol, dia que a la tarda sempre sortien els gegants per tal de fer de pregoners de la festa. Però malauradament al 1909 no van poder sortir, ja que el consistori els ho va prohibir. Pel que fa a la imatge dels gegants, no hi ha cap canvi important fins el 1919.

L'any 1919, Diamant i Adrià es responsabilitza de coordinar les feines de renovació dels gegants i decideixen tornar a l'estètica medieval que havien tingut antigament²⁶. A partir del 1922

²⁶ Descripció de pág. 85 del llibre "Els gegants de la ciutat de Mataró": "El gegant s'anomena Robafaves i moltes en deu haver robat per haver pogut alimentar-se fins a créixer tant. Té 4.50 metres. Fa poc sofrí una caiguda que féu

- apareixen tres nans més, per tant, tenim fins a un total de nou nans. En Robafaves responia a la imatge de rei de bastos de la baralla de cartes. La geganta porta un llibre a la mà esquerra i la geganteta de princesa medieval. De l'any 1925 sabem, gràcies al Diari de Mataró, que ja és feia la singular "Dormida" dels gegants.

A partir del 1929 els gegants tornen a canviar de aspecte. Cal tenir en compte que l'any 1930 Primo de Rivera dimiteix, de manera que les festes d'aquell any són molt sonades. Són unes festes amb més pressupost. Aquest últim canvi d'aspecte és molt important, ja que és el que més o menys ha perdurat fins a l'actualitat. En Robafaves adapta la aparença de Jaume I el Conqueridor i les gegantes vesteixen en consonància a l'època de Jaume I.

Foto extreta del llibre: ""Els gegants de la ciutat de Mataró"

témer per la seva existència, però mercès a la ciència mèdica se'l pogué restaurar. La geganta té 4,20 metres i la geganteta 3,20. En Robafaves va vestit amb una túnica morada i mantell blau, duu corona, ceptre i espasa i alguns anells.

La geganta duu un vestit florejat amb roses, de seda, un llibre i un ram. La geganteta també duu un vestit de seda florejat, en forma de cos i dessota un de seda vermella. Duu arracades trenes, perquè entre la família gegantina no s'estila encara la moda del cabell tallat."

Els gegants reformats es presenten al públic dos dies abans de la festa del Corpus al pati de l'Ajuntament. Els responsables d'aquesta darrera reforma són Salvador Alarma i Josep Diamant.

Els gegants no deixen de sortir durant el període de la II República. Però només sortiran el 26 de juliol i l'endemà al matí. La supressió de les processons de Corpus i de les Santes és un fet entre 1931 i 1934. Des de la primera sortida, la geganta apareix sense corona. L'any 1936 esclata la guerra civil espanyola i fins l'any 1939 no hi ha cap nota sobre els gegants. Però sí que sabem que es van conservar bé. Durant la postguerra els gegants tornen a portar corona però no hi ha més canvis significatius.

Així doncs, després de tant de trasbals, els gegants tornen a sortir per Corpus l'any 1939. En Quirze Perich apareix en escena l'any 1946. L'any 1950 apareix una altra vegada en Manueló i és aquest mateix any que es casen la Toneta i ell, que venia de Terrassa. Pel casament es gasten 2.200 pessetes i li fan un vestit de casament a mida a la Toneta. El 27 de juliol de 1950 a la tarda arriba la família de Terrassa i en Robafaves, com a pare de la núvia, els va a rebre fins arribar tots junts a l'Ajuntament on els esperaven les gegantes. L'alcalde li col·loca un penjoll a la Toneta amb els dos escuts de les ciutats. A partir d'aquell moment en Manueló va passar a ser de Mataró.

L'any 1962 no surten els gegants grossos però els petits sí a la processó de Corpus. L'encariment de la festa del Corpus passa factura i els gegants estan dos anys sense sortir en cap festa. Josep M. Diamant és l'encarregat de fer una de les últimes reformes dels gegants i passa a reformar-los totalment. Intenta que siguin més lleugers. S'ha de dir que l'aspecte dels gegants canvia relativament poc.

- L'any 1964 ja es tornen a presentar els quatre gegants. La tarda del dia de Sant Jaume, 25 de juliol, es presenten els nous gegants. Però malauradament les dècades dels cinquanta/seixanta són dolentes. Se celebra el Concili Vaticà II i les processons de Corpus i de Santes entren en decadència. La primera processó que cau és a l'any 1970 la de les Santes i l'any següent la de Corpus.

*"L'adéu a les processons religioses es la fi del cordo umbilical que des de temps remots ha unit els gegants a la societat. És probablement la fi de l'escenari fundacional de la comparsa que ens ocupa. Desapareguts del seu medi natural, gegants i nans viuen la desorientació lògica d'aquell que se sent descobert. Però la seva pervivència a esta garantida a Mataró: la modalitat cercavila s'imposa, Amb l'advertiment de la democràcia, la imaginació dóna un cop de mà als gegants que esdevenen símbol de la ciutat i de les llibertats."*²⁷

Dit això, cal remarcar que cap a la segona mitat dels anys setanta es va produir el moviment "Fem-ne Festa Major" i des d'aleshores fins ara podem veure dansar en Robafaves i la seva família durant les Santes i en d'altres festes assenyalades de la ciutat.

²⁷ Text que apareix a la pàgina 114 del llibre "Els gegants de la ciutat de Mataró" escrit per Nicolau Guanyabens.

4.3.2 Àliga

L'Àliga segurament és l'entremès més solemne que balla en actes importants d'algunes ciutats i forma part del bestiari que recorre carrers i places. És un dels elements més antics, ja que n'hi ha que daten del segle XIV. Sorgeixen de l'obscuritat dels temps medievals i viatgen cap a l'actualitat de la mà de les processons de Corpus. Aquesta figura s'ha distingit gairebé sempre per la seva funció protocol·lària, inseparable del seu ball propi i representa a la ciutat. És l'animal més solemne, símbol de poder, majestuositat, justícia i reialesa. L'acte de benvinguda a la ciutat que es pot fer a una persona o col·lectiu és que l'Àliga balli davant seu.

La notícia més antiga d'aquest element tradicional prové del 1399 a Barcelona, on els Consellers d'aquesta ciutat assisteixen a Saragossa i es fan acompanyar per l'Àliga i la Víbria. Després de la de Barcelona es van crear per ordre cronològic les de Cervera, Girona, Manresa, Tortosa, Montblanc, Tarragona... i cap al segle XVII trobem la de Mataró.

Els simbolismes de l'Àliga són molts. Segurament per això és molt difícil saber l'origen d'aquest entremès. En les restes arqueològiques de les primeres civilitzacions d'Àsia Central, de l'Egipte antic, de l'antiga Grècia i de l'imperi Romà aprecien aquesta au com a reina dels animals, sovint missatgera dels Déus. No és en va que Roma converteix l'àliga com a emblema del seu triomf gràcies a les seves conquestes.

Quan el cristianisme va aparèixer a l'imperi Romà l'àliga va esdevenir la imatge de Jesucrist, però no tan popular com l'anyell o el peix. Per tant, l'àliga s'associa amb Crist com a ocell del sol, foc i llum celestial i també com a emblema de Crist ressuscitat, amb la possibilitat que heretés aquest sentit de resurrecció del fènix. Els medievals conviuen amb tot de fenòmens inexplicables per ells i intenten relacionar les creences amb la natura i mitologia popular.

És en aquests context on apareixen les figures animals com a entremesos festius.

L'origen de l'Àliga es perd. Les primeres dades documentades conegudes es remeten indefectiblement al cristianisme, a les processons del Corpus del segle XV. Però aquest no es l'origen de l'Àliga com a entremès. L'Àliga ja devia existir, provinent dels costums profans. Quan es va impulsar el Corpus, ja devien existir altres processons de fets locals, de sants gremials... S'ha volgut explicar la presència de l'Àliga al Corpus ja que representa l'evangelista Sant Joan. Però tal com diu Amades²⁸, tot son indicis que l'Àliga aparegué abans que els quatre evangelistes. Per tant, sembla que el simbolisme de l'Àliga a les processons de Corpus no té res a veure amb l'apòstol sinó amb el fet de desig que tenien les ciutats d'obtenir la figura del ocell. L'Àliga doncs, tot i que no té l'origen en el Corpus, s'ha donat a conèixer gràcies a la seva processó i, sobretot, ens ha arribat a nosaltres gràcies a la processó i la seva documentació.

Des de les primeres aparicions documentades es compta la noblesa de la figura de l'àliga com a símbol de poder i representació de la ciutat. Un dels aspectes que mostra aquesta categoria és el lloc preferent que tenen durant les processons i cercaviles. A Barcelona, a l'any 1424 en el llibre de Solemnitats es diu que l'Àliga anava ben bé al costat de la Custòdia²⁹. Com que l'estructura del Corpus es copia durant les festes majors trobem que a Tarragona el segle XVI l'Àliga va just davant del braç de Santa Tecla.

Un altre fet que destaca de l'Àliga és que té l'honor de poder ballar a l'interior de les esglésies i catedrals. Segons va comprovar Amades en els manuals de l'època, la ballada es feia entre l'ofici i la

²⁸ Extret de l'obra de Amades "Gegants, nans i altres entremesos" a la pàgina 166

²⁹ La Custòdia és la peça d'or, o altre metall preciós, on es col·loca l'hòstia, després de consagrada, per a adoració dels fidels. Les seves formes són variades, però una de les més comunes és la de sol, de l'origen del qual es tenen discrepàncies.

processó: "Celebrats els divins oficis que procedien la sortida de la processó, l'àguila pujava dalt del presbiteri i dansa mentre era organitzat el seguici fent la delícia de les autoritats i persones principals. Quan sortia la custodia, l'àguila baixava del presbiteri i s'afegia al seguici"³⁰.

Un altre fet característic de l'Àliga és que, a part del Lleó, és l'únic animal coronat. Depenent del moment polític i social ha portat un tipus de corona o una altra o, fins i tot, en algun cas sense corona. N'hi ha de molts tipus: borbòniques, comtals, ducals... Aquest fet també depèn de si és ciutat, vil·la... i de l'escut d'aquesta.

Els primers documents que tenim de l'Àliga de Mataró són de l'any 1601 durant les festes de la canonització de Sant Ramon de Penyafort, celebrades a la Ciutat Comtal. L'Àliga va acompanyar a tota la comitiva mataronina. No donen masses detalls de l'entremès però en citen. És improbable que a Mataró es construís una Àliga nova justament per aquesta notable visita. Per tant, podem pensar que l'Àliga ja estava construïda des del segle XVI, com les de Girona, Manresa i Tortosa; Mataró passa a ser domini reial l'any 1480, la qual cosa li permet disposar d'òrgan de govern propi.

³⁰ Extret també de la pàgina 166 de l'obra de Joan Amades "Gegants, nans i altres entremesos".

L'any 1585 Felip II atorga a la vila el privilegi de tenir "Cadira a les Corts". Aquest és el moment més indicat per tal de construir l'Àliga. Molts dels historiadors afirmen que el segle XVII és el segle d'or de l'Àliga, però en el cas de Mataró no ho podem corroborar ni desmentir. L'únic document que la cita és l'any 1645, en el qual el consell de la Confraria de la Minerva pren la decisió d'ajudar amb 14 lliures a la Confraria del Sepulcre per tal de construir-ne una. Deduïm per tant, que l'Àliga de principis de segle s'havia fet malbé o no existia ja.

La Confraria del Sepulcre és la que té cura de la festa que se celebrava el 15 d'Agost i decideixen construir una Àliga per al dia de la processó. Gràcies a la seva ajuda durant la construcció disposarà d'ella quan li convingui.

No trobem cap més dada que esmenti l'Àliga fins el 1712. Aquest "silenci" no ens ha d'estranyar. Durant la llarga segona meitat del segle XVII, Mataró viu una reactivació econòmica gràcies al vi, però la vida quotidiana queda alterada pels conflictes oberts amb la Corona.

El segle XVIII no comença gaire bé per als interessos catalans, ja que hi ha el Decret de Nova Planta i la Guerra de Successió... A Mataró, durant la Guerra però, sabem que hi ha continuïtat tant de l'Àliga com dels gegants.

Per continuar el rastre de l'Àliga podem veure que la Confraria de la Minerva a l'any 1712 van pagar diners als portadors de l'Àliga per a la processó del Corpus. Amb aquesta informació sabem que l'Àliga únicament surt per Corpus. Suposem que també sortia a la processó del 15 d'agost però no en tenim constància.

Tornem a tenir informació al primer llibre de comptes de la Confraria de la Minerva (1683-1801). Del 1683 fins el 1711 no trobem cap informació sobre el sou dels portadors de l'Àliga però sabem que la figura existeix i per tant podem pensar que el sou dels portadors està inclòs en el dels geganters. En canvi l'any 1713 això s'inverteix. No

tenim informació dels Gegants però sí de l'Àliga. Tenim constància de l'Àliga en aquest llibre fins l'any 1730. A partir d'aquí ja no tenim més dades. Però podem pensar que l'Àliga continua sortint i que els diners estan englobats en "los gastos de la professo de Corpus".

Al voltant de l'any 1782 en el llibre d'ordinacions de la Confraria de la Minerva³¹, trobem que l'Àliga i els Gegants sortien a la processó de Corpus.

L'Àliga al segle XVIII, en els mateixos llibres de comptes de la Confraria de la Minerva trobem que continua fent sortides com ara a l'arribada de les monges caputxines a l'any 1741 o bé a la visita a l'any 1708 de l'esposa de l'arxiduc Carles, Isabel Christina de Brunswick.

Per totes les informacions que tenim, l'Àliga mataronina és patrimoni de l'àmbit eclesiàstic. Observem que només assisteix a actes de fort contingut religiós calcats de la desfilada de Corpus.

Hi ha indicis que durant la segona mitat del segle XVIII l'Àliga surt poc i de forma intermitent. L'any 1770, el cronista anònim que relata l'afer de la capella de Santa Magdalena³², deixa anar que l'Àliga fa temps que no surt. Després d'aquest document no en trobem cap més fins el 27 de Juliol de 1799.

Cap a principis dels anys setanta comença un període llarg de sequera documental sobre l'Àliga de Mataró que coincideix també amb la dels Gegants. La festa del Corpus havia quedat ferida amb l'arribada dels Borbons i amb el Decret de Nova Planta. La manca de informació, per tant, seria del 1771 al 1799. Ja a l'any 1799 trobem referència de l'Àliga que surt el dia de les Santes. Un any més tard, al llibre de comptes de la Confraria de la Minerva trobem una despesa de despeses menors de Corpus que podríem deduir que eren destinades a l'Àliga però al 1801 ja no en tenim

³¹ Es el llibre en el qual estan escrits els costums de l'època.

³² Aquest any en aquest capella s'hi van traslladar les relíquies de Santa Magdalena que es troba a la planta baixa de l'edifici del Consell de la Ciutat.

constància, per tant, podem pensar que és definitiva la seva desaparició.

Després de tot aquest temps, Mataró fa un intent fallit de recuperar l'Àliga a l'any 1848. Podem relacionar aquest intent amb el moviment cultural de la Renaixença que tenia també com a objectiu recuperar tot el folklore tradicional. Però queda en un intent i només es recuperen una parella de gegants.

Finalment amb el moviment de "Les Santes, fem-ne Festa Major" es recupera a l'any 1987 construïda per Manel Casserres³³ i des d'aquest moment fins ara, l'Àliga ha estat present en el nostre bestiari festiu.

En aquest apartat del treball ha estat una gran ajuda l'entrevista i els diferents contactes que s'ha anat mantenint amb en Nicolau Guanyabens. Ell és segurament una de les persones que ha estudiat més tot el folklorisme mataroní i ha editat diferents llibres que han servit de base per aquest treball³⁴.

³³ Manel Casserres va ser sastre de professió i fou també un dels més grans creadors d'imatgeria festiva de Catalunya.

³⁴ Veure tota l'entrevista sencera transcrita en l'Annex 3.

Nicolau defensa que seria interessant recuperar la festa del Corpus a Mataró si és donessin un seguit de condicions, com ara el suport de l'Ajuntament, la complicitat de les Parròquies, el vist i plau de les colles dels entremesos i una certa demanda popular. Segons ell seria important no perdre el sentit religiós que té la festa.

Manifesta que en moltes poblacions alguns elements del Corpus s'han traslladat a d'altres festes de la ciutat, com ara les festes majors; i considera que això no és dolent perquè ha permès que es mantingués viva. Tot i així, pensa que a Mataró en concret pot haver-hi un fort rebuig social al retorn del Corpus, sobretot si es prioritza l'element religiós.

4.3.3 Paperets i serpentines

Segurament els paperets i serpentines són un dels elements més característics dels Corpus mataroní i també és un fet diferenciador de les altres ciutats. Per això, aquest element ha estat escollit com a fons d'aquest treball. Aquest element consistia en què hi havia unes persones que anaven amb un cove de vímet que estava ple de paperets tallats molt petits i de diferents colors i també de serpentines. Abans de passar la processó aquestes persones feien el recorregut tot oferint-los a la gent, i sobretot, a la canalla.

Aquest venedor venia les paperines de paper i els nens eren els encarregats de tirar els paperets durant el transcurs de la processó. Però no els tiraven ni a la Custodia ni a l'Ajuntament, ja que es considerava una falta de respecte. Normalment els tiraven als Gegants que eren el símbol de festa.

Autor: Francesc Masachs. Arxiu Municipal de Mataró.

En els carrers més estrets per on passava la processó s'intentaven tirar les serpentines de balcó a balcó per tal de que semblés que el carrer estava engalanat amb guirnaldes. Però evidentment quan passava en Robafaves totes les serpentines acabaven trencades.

Aquests dos elements servien per fer veure a tothom que era festa i a més a més era signe de felicitat. Era l'únic dia que el cos de Crist es passejava pels carrers de la ciutat, així doncs, es mereixia el màxim de lluïment.

4.3. 4 Catifes

Les catifes es feien als carrers més plans ja que d'aquesta manera les flors no anaven avall i, a més a més, quedava més lluiten veure'ls molt més uniforme. Normalment es feien a la processó del diumenge ja que era quan es podien preparar millor. Tot i que el dijous era festa, no podien fer-les, ja que el dia abans sí que era feiner. Es feien als carrers següents: Carrer Nou, Carrer d'Argentona i Carrer Sant Josep.

De la mateixa manera que a la majoria de les ciutats, les primeres catifes que es feien a Mataró eren fetes de ginesta i de flors, però

sense cap mena de dibuix ni context. Normalment representaven sanefes de caràcter floral o, simplement, sanefes sense cap finalitat. En canvi, a partir del 1950 ja es comencen a veure unes estores amb dibuixos fets de flors.

Cal dir que al Maresme tenim un gran argument a favor del fet de fer catifes ja que en produïm una gran quantitat en els nostres camps afavorits pel clima de la comarca. Per això tenim constància de que alguns municipis com ara La Garriga venien a comprar les flors dies abans a la nostra comarca.

Les catifes podríem dir que és l'element distintiu del Corpus. Per això moltes poblacions mantenen el nom d'Enramades, que fa referència al fet de posar rams al carrer, fer catifes... Les enramades son molt típiques a les poblacions de La Garriga, Sallent i Sitges.

L'origen d'aquet element el trobem a l'època romana, a les antigues decoracions que es feien amb flors i verd a les cases romanes durant l'època primaveral. També podem relacionar el fet de que com que antigament els carrers feien molta pudor, es feien aquestes catifes de flors per tal que els carrers durant la processó i durant el pas del cos de Crist estiguessin més perfumats.

Autor: Francesc Masachs. Arxiu Municipal de Mataró.

Tot i això, el significat no deixa de ser que per rebre Crist i per indicar que estem de festa, el que fem es decorar els carrers amb flors.

4.3.5 La Octava

La Octava de Corpus succeïa a moltes ciutats. El que es feia era celebrar la festa del Corpus el diumenge següent al dia de Corpus (dijous) degut que el Corpus queia entre setmana i aleshores no es podia celebrar la processó del tot lluïda com es pretenia.

A Mataró aquest fet es donava, però també es cert que el dijous també es feia processó. El dijous la processó l'organitzava la Parròquia de Santa Maria i el diumenge en ser el dia gran, la organitzava la Parròquia de Sant Josep, que al ser festiu era més lluïda gràcies a les catifes i els Gegants.

Autor: Francesc Masachs. Arxiu Municipal de Mataró.

4.3.6 Les 40 hores

Les 40 hores era un dels preàmbuls de la festivitat de Corpus i, segurament, un dels actes més desconeguts. Consistia en què uns dies abans del dia de Corpus es feia el trasllat de la Custòdia, que estava guardada en algun altar més petit i es portava a l'altar major. Allà, durant, 40 hores, es feia una vetlla. Normalment era feta per grups d'esplai o associacions que dies abans ja s'havien repartit els torns, de manera que la Custòdia no quedava mai sola. Durant aquestes vetlles es feien cants i pregàries.

Per aprofundir en la vessant religiosa de la festa, es va entrevistar en Ramón Reixach, també historiador, molt vinculat al Museu Arxiu de Santa Maria i antic regidor de l'Ajuntament de Mataró, a més a més de creient³⁵.

En Ramón coincideix en què el Corpus mataroní era una festa molt viscuda a la ciutat. En subratlla el seu aspecte participatiu. Veïns, parròquies, associacions, confraries, consistori,... tothom hi donava suport.

Valora com un greu error el fet que les parròquies de Mataró suprimissin les processons mal interpretant les instruccions del Concili Vaticà II. Certifica, també, la rivalitat entre parròquies.

Pel que fa la recuperació de la festivitat, en Ramón pensa que el més important és que "els capellans s'ho creguin". Cal també que les colles d'entremesos no tinguin cap por a participar d'una festa d'arrels religioses.

³⁵ Veure l'entrevista sencera a l'Annex 6

4.3.7 Les cartes

Les cartes era un fet habitual que hi havia entre l'Ajuntament i la parròquia de torn. El que feien era que la parròquia de torn, depèn de si era Sant Josep o Santa Maria, convidava al consistori a assistir a la processó corresponent.

A continuació una de les cartes transcrites de l'any 1939³⁶

"Excmo. Sr.

Próxima la fecha de la festividad del santísimo corpus, cuya conmemoración se ha interrumpido desde el año 1931 por la dominación republicana-marxista, la comisión de gobernación que suscribe la celebración de los actos cívico-religiosos apropiados a la importancia de dicha solemnidad, y por ello es de dictamen que v. E. Se sirva acordar, que con tal motivo se subvencione a la parroquial basílica de Santa María en quinientas pesetas con cargo al capítulo de festejos del vigente presupuesto municipal, y además se sufraguen, también del propio capitulo, los gestos que ocasione la procesión celebradera en dicha parroquial el día 8 de junio próximo venidero, comprendiendo por tanto, los de conducción de gigantes y enanos, banda de música, invitaciones, cera y esplendor.

v.E. sin embargo, acordará lo que conceptúe más procedente.

Mataró 24 de mayo del 1939. Año de la victoria"

A més a més, en aquestes cartes normalment s'hi afegia l'ordre de la processó. Transcripció de l'ordre de l'any 1952 en:

Orden de la procesión de Corpus Cristhi parroquial de Santa María, año 1952³⁷

*Batidores a caballo de guarnición de la plaza.
Enanos y gigantes.
Gonfalones de la basílica de santa maría.
Cruz parroquial.*

³⁶ Aquesta és la referència del document a l'Arxiu Municipal de Mataró GOB-0600-02

³⁷ Document extret de l'Arxiu Municipal de Mantaró, la referencia del qual és CEN- 53-10

Organizaciones del frente de juventudes.
 Niños: Catecismos parroquiales.
 Colegios particulares
 Colegios nacionales
 Colegios religiosos: Salesianos, Maristas y escolapios
 Central nacional sindicalista.
 Banderas de gremios.

Altar Santos: Aspirantazgo de S. Jose de a.c
 Patronato de San José
 Juventud de A.C. de san José
 Rama de Hombres de A.C. de san José

Altar purísima: Congregación marina de san Estanislao.

Congregación Marina de San Luis
 Juventud masculina de A.C. de Santa María
 Congregación Marina de san franciscà de Broja
 Rama de Hombres de A.C. de santa María
 Antiguos alumnos y cooperadores colegio salesiano.
 Lira de perseverancia
 Fomento mataronés
 Circulo católico
 Apostolado de la oración

Altar Rosario: Junta Restaurante de S. Joaquín
 Junta del hospital de san Jaime y santa magdalena
 Camilleros de la cruz roja
 Asamblea local de la cruz roja
 Particulares
 Cofradía de la minerva

Altar de San José:

Funcionarios municipales: Vigilantes nocturnos,
 brigada de arbitrios. Funcionarios administrativos.
 Funcionarios del estado:
 Admor. De la cia. Telefónica.
 Jefe telégrafos
 Admor. De Correos.
 Directores cárcel del partido.
 Carreras profesionales y corporaciones:
 Secretario juzgado municipal.
 Secretario judicial.
 Fiscal municipal.
 Ministerio fiscal en 1a instancia.
 Juez municipal.
 Madicos de A.P.d.
 Sub- delegado de farmacia.
 Sub-delegado de veterinaria.
 Sub- delegado de medicina.
 Registrador de la propiedad.

Instituto nacional de prevención.
Caja de Ahorros y monte de Piedad.
Cámara oficial propiedad urbana.
Colegio de procuradores
Colegio de abogados
Delegado notarial.

Presbiterio:

Nobleza de Catalunya.
Hijos adoptivos y predilectos de la Ciudad.
Hermandad de ex-cautivos por España.
Ex-combatientes del ejército nacional.
Caballeros mutilados.
Oficiales de la cruz Roja.
Jerarquías de F.E.T. y de las JONS.
Comisiones Militares.
Ordenes religiosas sin hábitos corales.

PENDON PRINCIPAL

Banda de música
Venerable Orden Tercera de S. Francisco.
Insignias de la Basílica.
Administraciones de la parroquia de S. José
Administraciones de la basílica de santa María
Portantes de palio
Juntas de obra de las parroquias de s. José i s. María
Administración de la Minerva
Monaguillos
Corazón de María
Concepcionistas.
Salesianos.
Maristas.
Escolapios.
Parroquia.
Seminaristas con hábitos corales.
Ordenes religiosas con hábitos corales.
Ordenes religiosas con hábitos corales.
Comunidad de la Parroquia de San José.
Comunidad de la basílica de santa María .
PALIO (Guardia Civil- Escolta)
Gremial de los Rdos. Párrocos.
CORPORACION MUNICIPAL: Maceros, secretario municipal, concejales, concejal Síndico, T.de alcaldes.

PRESIDENCIA DE AUTORIDADES.

Delegado FE
Delegado Sr. Juez
Delegado Sr. Alcalde
Delegado Militarial
Ayudante Marina

A més a més, normalment s'hi afegia el Programa d'Actes d'aquell any del Corpus. A continuació es detalla el de 1939³⁸:

"Programa del corpus Cristi en el año de la victoria:

Fiesta Solemne entre todos será siempre la del corpus Cristi, pero en particular este año, primero después de la providencial liberación e incorporación de nuestra tierra a la España grande, libre y católica.

Todos los Buenos cristianos debemos cooperar a que dichas fiestas revistan el esplendor y brillantez que la magnitud de su significado requiere, asistiendo a los actos que se mencionan y contribuyendo con la limosna a los mismos.

No dudamos de la buena voluntad del pueblo Mataronés, esperando que en atención a lo antedicho, únicamente contribuirá, a medida de sus posibilidades, a la brillantez de estas fiestas, para la mayor gloria de dios y de su culto externo, por lo que les restará agradecida

La administración de la Archicofradía de la minerva de la basílica de Mataró

Cultos que, D.M, se celebran en la basílica parroquial de santa María de Mataró, el próximo jueves festividad del Corpus Cristi

Mañana:

A las Diez y cuarto.- Solemnísimo oficio con exposición de S.D.M y asistencia de las dignísimas autoridades de la localidad y jerarquías de F.E.T de las J.O.N.S en la cual la capilla de música de la propia basílica reforzada con valioso elementos, bajo la dirección de su maestro Rndo. Mn. Juan Fragas, Pbro., Interpretará, A grande orquesta, la misa del santísimo Sacramento n2 del maestro Ribera.

Predicara las excelencias del santísimo sacramento, el Rndo. Dr . D. Eduardo Román, Pbro., Catedrático del seminario conciliar de la diócesis.

Tarde:

A las seis: Salida de la Tradicional procesión del corpus Cristi, que seguirá el curso siguiente: Plaza del Dr Samsó, Calle del Obispo Mas, Calle Barcelona, Plaza

³⁸ Document trobat a l'Arxiu Municipal de Mataró amb aquesta referencia GOB-0600-02.

de S. Cristóbal y Calle de Santa María y en la cual llevaran el pendón principal, el muy lltre. Sr. Comandante Militar de la plaza, Excmo. Sr. Alcalde de la Ciudad y el Sr. Jefe local de F.E.T y de las J.O.N.S., con asistencia de todas las autoridades, gremios, corporaciones de la Ciudad y las Milicias y OO. Jj. De F.E.T i de las J.O.N.S.

A la entrada se Cantar un solemne Te-Deum en acción de gracias y luego bendición con el Santísimo.

NOTAS:

A la entrada de la procesión se distribuirán artísticos recordatorios alusivos a la reinstauración de la fiesta, agradeciéndose una limosna para ayudar a sufragar gastos de la misma. Se agradecerá a los feligreses ostenten durante el día colgaduras en sus balcones.

Se recomienda a los antiguos cofrades de la Minerva, soliciten su reingreso a la Archicofradía a fin de proceder a su reorganización, igualmente como los que deseen ingresar en la misma, dirigiéndose al sr. Capellán protector, Rndo. Mn. Juan Doménach, cualquier día laborable de 11 a 1 y de 6 a 8, en el despacho parroquial.

Mataró 4 de Junio de 1939.- Año de la Victoria"

5. La Festa del Corpus a d'altres ciutats de Catalunya

5.1 Barcelona

Segurament Barcelona és un dels Corpus per excel·lència ja que és un dels més antics. Tenim constància que se celebra la festivitat de Corpus des de l'any 1320. Es diu que Barcelona va ser la segona ciutat del món cristià i la primera de la península, però no és del tot clar. Tal com diu Joan Amades al costumari Català³⁹:

"S'ha tingut molts anys com a acte de fe que Barcelona fou una de les primeres ciutats del món cristià que van celebrar la festa

³⁹ Extret del llibre "Un passeig per la Historia i per la Festa" d'Amadeu Carbó i Antoni Serés a la pàgina 119-120.

del Corpus. Aquesta festa, la celebra per efecte d'una disposició pontifica publicada per a tota la cristiandat. La processo va començar per tot arreu igual amb més o menys d'esplendor i de solemnitat. Però arreu el mateix any. La importància que cada ciutat va donar a aquesta manifestació de fe por ésser discutida i ponderada, però la data de començament no depengué de la voluntat ni del fervor de cap població."

Així doncs, res és del tot clar. Tot i així, sembla que la processó no va sorgir fins l'any 1323, ja que d'abans no en tenim constància de que n'hi hagués hagut. D'aquestes primeres processons no en coneixem els elements que hi havia, ni les representacions que s'hi feien; però gràcies a la documentació d'anys posteriors, suposem que en un breu període va presentar una gran importància social. Segons diu Agustí Duran⁴⁰, les primeres processons devien ser actes penitencials o rogatives per motius com pestilències o sequeres.

Al segle XV, però, podem disposar de documents que ens permeten una visió concreta i per tant poder oblidar-nos de les especulacions del segle XIV. Gràcies a l'assistència del rei Alfons el Magnànim a la processó de Corpus de Barcelona, segurament es va generar la necessitat de crear uns protocols de l'ordre de la solemnitat. En aquest ordre de la processó veiem que hi participa moltíssima gent, de manera que la processó ja ha assolit unes dimensions extraordinàries. Trobem fins a 105 representacions.

A poc a poc el Corpus va anar consolidant-se com a festa ciutadana i acte social i va anar perdent l'essència pedagògica però no la religiosa. Els elements més educatius van anar perdent pistonada i es van anar quedant les més

⁴⁰ Mencionat per Agustí Duran en el seu llibre "La fiesta del Corpus" editat al 1943.

espectaculars pel poble (gegants, éssers mitològics...).

Aquests seguicis que s'havien fixat durant el segle XV es van anar mantenint sense gaires canvis durant el segle XVI i XVII. En assistir molta gent era normal trobar escenes d'aldarulls entre ells. Una de les característiques més rellevants del segle XVI és la desaparició de les representacions religioses, de les quals perviuen només els entremesos com els Gegants i el Bestiari, que en lloc de dependre de les confraries van passar dipositar-se als gremis. A l'any 1542 trobem que la processó va passar a ser a la tarda ja que antigament era al matí.

Pere Joan Comes⁴¹ ens descriu alguns fets rellevants. En primer lloc, trobem el pregó que es feia uns dies abans per tal de anunciar la processó. En aquest pregó també es demana que s'escombrin els carrers com a senyal de respecte a la processó. Era típic fer enramades i posar-les a les portes i façanes per on passava la processó. A més a més de la funció decorativa, també seria com a perfum per als carrers durant l'Edat Mitjana.

Era típic que es portessin ventalls fets de palma o palla trenada, subjectats per un mànec i decorats amb serrells i borles. Les processons eren plenes d'abanderats que exhibien la divisa de la corporació representativa. En aquest document de Pere Joan Comes trobem amb pèls i senyals la descripció de la processó del dia de Corpus i n'especifica l'ordre. Les autoritats estaven obligades a fer acte de presència a tots els actes de Corpus.

Durant el segle XVI i XVII la presència d'entremesos a la processó era

⁴¹ Pere Joan Comes: "Llibre d'algunes coses assenyalades succeïdes en Barcelona i altres parts" escrit aproximadament el 1563 i transcrit per Josep Puiggarí. Barcelona 1888.

objecte de debat. Els eclesiàstics els consideraven elements poc adients en el protocol de la processó, en canvi, el Consell els defensava dient que eren tradicionals i pròpis de la festa.

La processó la iniciaven tots els símbols de la ciutat. En primer lloc, passaven tots els entremesos, els tabals i les trompetes que anunciaven l'inici de la processó; després venia la bandera de Santa Eulàlia com a símbol de la ciutat que precedia als estandards de les esglésies; a continuació els gremis agrupats en confraries sota l'advocació del sant patró. La participació a les processons es feia en forma de desfilada. Alguns gremis també tenien entremesos en propietat, com ara el Lleó dels paraires o el Bou dels carnisers. Finalment, seguint els Gremis venien les Creus, més abundants per la participació dels convents i parròquies menors.

La distribució dels estaments eclesiàstics pròxims a la Custòdia era directament oposada a l'ordre que havia desfilat fins aleshores. I per acabar, abans de la Custòdia hi anava l'Àliga.

I després de l'auge ve la decadència. Només començar el segle XVIII hi ha la Guerra de Successió. A més a més, a l'any 1716 es promulga el Decret de Nova Planta i provoca la prohibició de les formes d'expressió més genuïnes de Catalunya i imposar les que arriben de Castella. A Barcelona una de les moltes accions que es van fer va ser l'abolició del Consell de Cent i es va instaurar un nou govern fet a mida a partir del Decret. Amb tot això els gremis van abandonar el paper tant important que havien tingut fins aquell moment i se'ls van expropiar tots els béns incloent-hi molts dels entremesos, com és el cas del Drac de Barcelona.

Segons Joan Amades els entremesos de la ciutat de Barcelona van ser guardats a la pròpiament dita Casa dels Entremesos i que avui encara existeix i és on es guarden totes les peces del seguici festiu de Ciutat Vella de Barcelona.

Amb totes aquestes situacions el Corpus va rebre de valent i va provocar que la festa quedés arraconada. Per altra banda, en perdre

pes els gremis a la gent del poble tampoc li feia gaire il·lusió seguir-hi participant.

Amb el pas dels anys els entremesos van tornar a sortir i en alguns casos renovats, ja que havien estat guardats uns quants anys a llocs amb les condicions una mica deplorables.

A l'any 1768 el bisbe de Barcelona, Josep Climent, va promoure una campanya de desprestigi cap a totes les manifestacions populars de la festa. Degut a aquest fet, l'Audiència va dictar sentència favorable a la sortida dels entremesos però amb algunes limitacions com:

“ A conseqüència d'ordre del Consell resolgué el Capità General i la Real Audiència que no assistís a la processó lo que era conegut per lo Pare del Lleó, manant-se que los que portaven el Lleó, no fessin els bramuls d'aquesta fera; que els de la Mulassa no desaparessen coets ni altres focs; Que el Bou no embestís els xicots; que l'Àliga no ballés per manament de ningú, sinó que anés davant del Santíssim i des de que sortís de l'església que ningú no insultes de paraula ni fes mofa dels que figuraven els apòstols i reis, tot baix pena de 10 lliures i 30 dies de presó.”⁴²

Però per sort aquests entremesos van continuar sortint, tot i la prohibició de la Real Cèdula de Carles III del 1780, la qual els va afectar molt. Segons Amades a l'any 1781 no surt cap entremès, de manera que la gent del poble deixa d'anar a les processons.

A l'any 1798 el Baró de Maldà escriu en el seu “Calaix de sastre” que a la processó de Corpus ja fan ofrenes als Gegants de la Ciutat i als Gegants del Pi, encara que tenien prohibit ballar dins les capelles i havien d'estar lluny de les parròquies.

Però el segle XIX continua amb algunes dificultats. Esclata la Guerra del Francès, les Guerres Carlines, el retorn del absolutisme amb Ferran VII, el Trienni Liberal i d'altres esdeveniments que marquen el desenvolupament de la festivitat.

⁴² Extret de la pàgina 168 del llibre de Carbó i Serés “Un passeig per la Història i per la Festa”.

La dominació francesa redueix la celebració del Corpus a una processó pel voltant de la seu durant el 1808 i el 1809. L'any 1810 el seguici torna a recórrer els carrers però una versió molt més reduïda i matinal. L'any 1823 l'Ajuntament va ampliar el recorregut de la processó.

Durant la primera meitat del segle XIX Barcelona es mou entre baralles força violentes que fan que algunes vegades no es pugui celebrar la processó amb normalitat. A l'any 1837 en tenim un exemple que va provocar que no sortís la processó.

L'obertura del seguici es produirà el 1845 que comportarà la reincorporació dels gremis i es tornarà als grans recorreguts que havia tingut abans la processó. Això començarà cap al any 1850.

Però malauradament divuit anys més tard, l'any 1868, esclata la Gloriosa i provoca una forta davallada per l'interès de la festa del Corpus. Un cop acabats tots aquests aldarulls, a l'any 1888 es va celebrar a Barcelona l'Exposició Universal, fet que va causar que aquell any fos molt lluit gràcies a la presència dels reis.

El segle XX arriba amb un Corpus molt auster, només els Gegants i les Trampes obren la comitiva. Les raons que expliquen aquesta decadència les podem trobar en la inestabilitat política del moment.

Amb la desfeta republicana de l'any 1939 s'implantarà un nou règim polític. Amb el franquisme el Corpus deixa de tenir la poca frescor que li quedava. Es converteix en un acte d'adhesió al règim amb presència

militar. Una característica d'aquells anys és el protagonisme que tenen els gegants a les processons. Alguns dels gegants que s'havien salvat de la Guerra Civil van convertir-se en els Reis Catòlics com es el cas dels gegants de la ciutat que van recobrar la personalitat que havien tingut en èpoques de la dictadura de Primo de Rivera.

La represa del Corpus va propiciar la creació de nous gegants com és el cas dels Gegants Vells de Sants de l'any 1947 de la parròquia de Sant Pere de les Puel·les, tots ells sota l'aspecte de reis fàcilment identificables a Isabel i Fernando. L'any 1960 es van recuperar els Gegants del Pi, de manera que Barcelona torna a tenir una de les parelles més històriques incorporada a la processó.

A finals dels anys 60 arriben aires nous a l'església propiciats pel Concili Vaticà II que entre d'altres coses recomana defugir dels signes externs. Per tant, desapareixen les processons de Corpus i també de Setmana Santa. A Barcelona no va arribar fins els anys setanta.

En la vessant popular, la desaparició de la processó dels carrers provoca que altra vegada molts dels gegants tornin a ser guardats. Els Gegants de la Ciutat per exemple van continuar sortint a la processó de la Mercè i més tard als barris.

Barcelona havia perdut a inicis dels anys setanta la que havia estat durant segles la seva festa per excel·lència i, per tant, havia perdut una de les seves grans tradicions. A finals dels anys vuitanta la jerarquia de la catedral va reprendre la processó. Aquestes primeres van ser de caire únicament religiós. Però l'any 1992 es va veure la possibilitat de potenciar i recuperar el Corpus com a festa de caire ciutadà.

Tot això va comportar que recuperessin moltes de les festes tradicionals de l'antiga Barcelona com: la Carassa de Nadal, Santa Eulàlia i el Corpus. També es van recuperar molts dels elements festius.

El Corpus va ser la última peça que va entrar en joc i avui la podem contemplar com un projecte festiu plenament assolit en el vessant religiós i popular. El Corpus barceloní està compostat per dos blocs: el religiós i el civil o ciutadà.

En el seguici festiu hi trobem els Llancers i Banda de la Guardia Urbana a Cavall, els cavallets Cotoners, l'Àliga i els seus musics, el Lleó, el Penó amb l'escut de la ciutat, els Capgrossos Macers, els Gegants de la Ciutat acompanyats pels seus flabiolaires, el ball de Cercolets, la Mulassa amb la seva formació de Ministrers, el Bou, el Penó del Pi, els Gegants del Pi acompanyats pels seus grallers, el ball de Bastons, la

Víbria amb el grup de Ministrers, el Drac, el Penó de Santa Eulàlia, el nan Cucut i els Gegants de la Plaça Nova acompanyats pels seus Grallers, els Gegants de la Casa de la Caritat i les Trampes de la ciutat. Tot aquest seguici ha anat canviant a través dels anys. Actualment n'hi ha que ja no hi surten i n'hi ha que no sortien i ara hi surten. En el segon bloc trobaríem tots els elements religiosos com les creus, els Penons i evidentment la Custòdia.

Un altre dels grans emblemes de la Ciutat és l'Ou com balla, situat al Claustre de la Catedral de Barcelona. No en tenim cap data del seu inici. Seguint criteris de simbologia podem intuir que representa la nova vida, la Sagrada Forma tot i que en tenim encara molt poques certeses.

Coneixem moltes coses del Corpus de Barcelona ja que Joan Amades en va fer una auca d'aquesta processó del segle XIX on hi va detallar molt els elements que hi participaven⁴³.

Tot i que s'ha intentat de diverses maneres una entrevista amb en Xavier Cordoní, responsable de la Casa dels Entremesos i bon coneixedor de les tradicions catalanes i barcelonines, no ha estat possible.

5.2 Solsona

El Corpus de Solsona és un dels Corpus més tradicionals que hi ha arreu del territori català. Segurament el motiu cal trobar-lo en què Solsona té un imaginari festiu molt peculiar i és que només surten dos cops l'any: per Festa Major i per Corpus. Per aquesta raó totes les figures tenen uns protocols molt marcats que obliguen a seguir les tradicions tal com es feien abans⁴⁴.

Hi ha constància que la processó de Corpus se celebra des de l'any 1331, per tant, podem mencionar que també és una de les ciutats pioneres en tenir Corpus a Catalunya. Tot i que va ser des de l'inici una festa bàsicament religiosa, va tenir també una vessant molt popular.

⁴³ En l'Annex 14 hi ha una còpia d'aquesta auca.

⁴⁴ En l'Annex núm 13 hi ha una còpia d'aquests protocols.

Degut al fet que s'ha expressat anteriorment sobre les sortides dels impropers⁴⁵ a la ciutat, el Corpus marca l'inici del calendari festiu solsoní, per això trobem un model molt semblant a la festa major. Hi apareixen els mateixos elements festius i fan les mateixes manifestacions, amb alguns matisos. També cal destacar que tal com també diu el protocol aquests impropers no poden sortir de les muralles de la ciutat de Solsona.

Un dels trets distintius és la Roda de Foc, que es du a terme la vigília de Corpus. Aquesta roda de foc consisteix en què les tres figures de foc de la ciutat (la Mulassa, el Bou i el Drac) comencen a donar voltes una a una, en el sentit contrari de les agulles del rellotge a la Plaça Major, fins que el fuet que porta esclata. Aquest acte es fa tant a la vigília del Corpus com en el moment de la tornada de la processó, just abans que arribin els altres impropers a la plaça.

Els ballets que fan les comparses es fan a la ciutat des del 1431. Als inicis es feien a la Plaça de l'Església i després ja es van portar a la Plaça Major. Aquests ballets, tal com diuen els protocols dels impropers solsonins, sempre han d'estar presidits pel Consistori i amb un ordre predeterminat:

⁴⁵ A Solsona els impropers és la forma que tenen de dir a els entremesos.

1. Ball dels Óssos.
2. Ball dels Cavallets.
3. Ball del Drac.
4. Ball dels Nans.
5. Ball de Bastons.
6. Ball de l'Àliga.
7. Ball dels Gegants.

A més a més, tots aquests ballets es fan al so de la música de la cobla. El dia de Corpus es fan després de la sortida de Missa.

Dos elements característics de Solsona són els Trabucaires i la Tronada.

Els Trabucaires són els encarregats d'anunciar la festa de bon matí i són la colla més antiga de trabucaires de Catalunya. Aquesta colla també són els encarregats de preparar la Tronada, la qual consisteix en que aquests posen pólvora al terra amb trons. Això es fa per tal de donar per acabada la festa.

Tots els improperis tenen origen en el Corpus i, posteriorment, es van afegir a la Festa Major. És per això que hi ha tantes similituds entre una festivitat i l'altra.

Al segle XV les primeres comparses que hi participaven eren la de Sant Martí amb la capa i el pobre i la de Sant Jordi i l'Ós. Aquesta última és l'única que es conserva en la actualitat.

La festa, com moltes altres ha viscut moments difícils, com la prohibició dels Gegants a les processons o la crema d'una part de les comparses durant la Guerra Civil, o la falta de portadors ha suscitat greus problemes al llarg dels anys. Al segle XVIII era habitual a moltes ciutats llogar portadors d'altres vil·les de Catalunya i ja al segle XX era un ofici més dins la ciutat, fins a la fi del franquisme.

Podem destacar del Corpus solsoní dos impropis: El Drac i l'Àliga.

El Drac és l'impropi més antic de tot el conjunt d'entremesos de Solsona. Tenim referències d'aquesta figura des del 1692 i des d'aleshores no hi ha constància que se n'hagi tornat a fer un de nou. En les antigues processons de Corpus, el Drac simbolitzava l'infern; més tard se l'identificà també amb epidèmies, plagues i la maldat.

L'Àliga sembla que només la posseïen aquelles poblacions que tenien el títol de Ciutat. El títol de Ciutat a Solsona el van obtenir a l'any 1594, però la primera referència escrita sobre l'Àliga és de 1676. Al segle XVIII

es troben les últimes dades escrites sobre l'Àliga i no torna a sortir fins el 1956 en motiu de la Coronació de la Mare de Déu del Claustre.

Un altre element clau dels impropis solsonins és el Gegant Vell, Voliac, el qual, segurament provenia del nom

Goliath, una de les representacions més típiques durant les processons de Corpus (la batalla de David i Goliath). Per tant, podríem relacionar-ho segurament en què als inicis es volia representar aquesta llegenda però amb el temps va canviar el nom.

Degut a aquesta riquesa festiva, a l'any 2008 es va declarar la Festa Major de Solsona i tots els seus elements Festa Patrimonial d'Interès Nacional per la Generalitat de Catalunya segons les bases de la UNESCO.

Va ser possible poder entrevistar via mail en Carles Freixes, membre de l'Agrupació Geganters de Solsona i bon coneixedor de les tradicions solsonines⁴⁶, el qual va manifestar que a Solsona, el fet de que els impropis surtin només dos cops a l'any, per Corpus i per la Festa Major, fa que els solsonins associïn les figures a la festa. Recorda que Solsona va ser una de les ciutats pioneres en mantenir aquesta festa. En destaca, sobretot, el paper de les comparses i de la pirotècnia.

Explica, com a curiositat, que bona part dels impropis són propietat de la Confraria de la Mare de Déu del Claustre i per tant, d'una entitat de caràcter religiós, la qual cosa facilita la coordinació entre la vessant religiosa i civil de la festa. Fins i tot el Protocol que guia la intervenció dels elements a la festa està consensuat per totes les parts implicades.

⁴⁶ Veure tota l'entrevista transcrita en l'Annex 8.

Finalment, manifesta la "rivalitat" de Solsona pel que fa al Corpus amb Berga, ja que, a més a més, són dues localitats molt properes.

5.3 Berga

Segurament si parlem de Corpus el primer que ens ve al cap és La Patum berguedana. És el Corpus per excel·lència català que des de l'any 2005 és considerada Obra Mestra del Patrimoni Oral i Immaterial de la Humanitat per la UNESCO. Ara bé, si ha esdevingut patrimoni és perquè té una llarga història.

Per trobar l'origen de la Patum hem d'anar fins al segle XV. És a l'any 1454 quan es fa la primera processó de Corpus a Berga. Tal com s'ha esmentat, en d'altres poblacions durant aquests primers anys la processó era molt viscuda pel poble i era el moment de desfílada triomfal del Sagrament, on era molt marcat l'esperit d'ordre i de protocol. I per això en moltes vil·les hi havien arribat a haver aldarulls per causes de l'ordre dins de la processó.

Ja des dels inicis sabem que hi participaven un seguit d'escenificacions més o menys ingènues i simples on el seu principal objectiu era la educació envers la religió. I aquests elements acabaren representant

passatges de les Sagrades Escriptures. Amb el pas dels anys aquests entremesos anaven aconseguint caràcters propis i guanyaven més públic, més per la seva vessant lúdica que no pas per la vessant educativa. Aquest caràcter més lúdic el tenien just abans i després de la processó. Mentre durava la processó s'havien de portar bé. Això el que donarà lloc és a l'actual Patum. Per aquestes raons Berga, fins ben entrat el segle XX, s'entén que es celebrés Patum abans i després de l'Ofici i la Processó. Per aquesta raó, segurament, és normal que a poc a poc aquestes figures anessin agafant un caire més popular i lúdic i no tan religiós.

El nom que prengueren aquestes representacions fou Bullícia del Santíssim Sagrament, Bullícia o Bulla, que acabarà esdevenint el nom primitiu de la festa actual de la Patum.

Però a la jerarquia eclesiàstica aquestes festes no li acabaven de semblar gaire bé i, per tant, van decidir eradicar aquestes mostres festives i intentar retornar-les cap al seguici processional. Aquest fet va anar acompanyat d'un seguit de normes que prohibien alguns entremesos a sortir durant aquesta festivitat.

Aquestes primeres representacions eren a l'interior de l'Església de Sant Pere i per poder aturar aquestes accions una de les lleis que es va promulgar durant el Concili de Trento (1545-1563) és que es prohibia les escenificacions a l'interior de l'església. Berga, òbviament, no va ser exclosa d'aquesta prohibició.

Però la Bulla va sobreviure d'una manera semblant a l'exterior de l'església. Tot i així, sembla que de tant en tant es produïen alguns aldarulls quan en acabar la processó algunes comparses intentaven entrar a l'església. La Bulla es va anar consolidant però de manera independent les colles van anar participant a la processó.

És curiós ja que a Berga, malgrat les prohibicions, molt rarament es deixarà perdre algun entremès de la festa, fet que no succeeix en d'altres poblacions on s'acaben perdent algunes peces de la imatgeria. És cert, però, que durant els anys 1714 fins el 1720 la prohibició sí que els

va acabar afectant. Això, segurament, es deu a què la situació geogràfica de Berga no és la mateixa que de Barcelona i, per tant, les prohibicions no arribaven de la mateixa manera.

Així doncs, la festa bergadana no només va mantenir-se, sinó que va ampliar-se i les primitives comparses que coneixem ben aviat se n'hi afegiren de noves. Les primeres notícies que hi ha sobre la comparseria provenen d'entre els anys 1621 a 1632 però no són gaire aclaridores. A l'any 1621 es troben uns fulls de pagament durant l'Octava de Corpus on hi apareixen les següents comparses: quatre Cavallets, dos Turcs, dos Diables, una Mulassa i el Tabal.

Durant el període de 1622 a 1625 apareix la primera referència d'un gegant i, a més a més, apareix per primer cop a la història la figura de la diablessa a part de tots els esmentats anteriorment.

Però la notícia següent de l'any 1625 és molt diferent ja que només apareixen el Tabal i la Mulassa. I l'any següent, encara és més sorprenent que als pressupostos de l'Octava de Corpus no hi apareix cap dels elements.

Al 1628, els pressupostos ja tornen a ser similars als dels primers anys (1622-1625). Malauradament no hi ha constància de la festa els anys 1629 i 1630, encara que trobem una referència de l'any 1632 que parla

sobre la festa de l'any anterior. Aquesta situació dels entremesos deuria ser, aproximadament, la mateixa des de la segona meitat del segle XVI. Per desgràcia, de l'any 1632 fins el 1650 hi ha un buit d'informació molt gran. Aquests, eren els entremesos de la Bulla i la seva situació a la primera meitat del segle XVII. A Berga, els elements van sobreviure a les prohibicions i, fins i tot, durant els segles XVII i XVIII es van incrementar en forma de Gegants, documentats per primera vegada l'any 1695 com a parella després de l'espontània aparició del Gegant a l'any 1622. L'aparició de l'Àliga la podríem situar cap a l'any 1689 quan apareix un dibuix a una biga d'un carrer de Berga i l'Ajuntament decideix construir l'Àliga l'any 1756 a partir d'aquest dibuix.

L'evolució continua i ho fa per dos camins diferents: la Processó i la Bulla. Una i l'altra cada vegada estaven més separades. Els únics elements que apareixeran més tard seran els Nans. La resta continua igual.

Serà pels voltants del segle XVIII, quan es començarà a donar-se, de manera gradual, la substitució de l'antic nom de Bulla per l'actual de Patum. Però el canvi de nom no va provocar cap modificació del funcionament de la festa.

Segons Antoni Sansalvador, el canvi de nom seria conseqüència "d'una felicitat harmonia imitativa"⁴⁷. Referint-se a la onomatopeia que feia el tabal: Pa-tum. Per tant, d'aquí li ve el nom actual. Ho podem relacionar en que en aquell moment l'únic element sonor de la festa era el Tabal.

A part d'aquest canvi de nom, cal destacar que al 1795 el dia de la vigília de Corpus ja es feia la tradicional passada al vespre amb un format idèntic a l'actual amb el Tabal, els Diablers (Maces), la Mulassa i els Gegants. També cal remarcar que el dia d'anunci de les festes havia sortit el Tabal a les dotze en punt, com passa actualment el dia de l'Ascensió. Per altra banda, cal dir que ja apareix la paraula "Fuet" referint-se a la pirotècnia. I també cal destacar que ja hi surt citat en el document l'Àliga de Berga.

En els segles XIX i XX es configuren canvis destacables. Podem afirmar que aquests dos segles han dut la festa a una modernització definitiva. La Patum del segle XVIII és molt diferent a la que coneixem en l'actualitat. Abans de canviar de segle però cal esmentar que apareix la primera comparsa de Nans vells durant l'any 1853 i el canvi dels Gegants pels actuals Gegants Vells del 1866.

Els grans canvis succeeixen entre els anys 1887 i 1892. Si no s'hagués fet aquesta modernització de la festa segurament hagués acabat morint. Per sort, l'Ajuntament del moment va decidir modernitzar-la.

Troblem un article de l'any 1884 al diari "Crònica de Berga" que manifesta que els vestits tant dels Gegants com dels Turcs i Cavallets són molt pobres i que els Nans no arriben a sortir en no tenir vestits. Per tant, la necessitat d'una gran modernització de la festa.

A l'any 1888 s'inicien les reformes de la festa. Una de les coses que es va fer va ser compondre les músiques dels balls per les comparses. La majoria

⁴⁷ Extret de la pàgina 75 del llibre "Patum!" escrit per l'Albert Rumbo al 2001.

d'elles fetes per Joaquim Serra i Farriols⁴⁸. Les primeres van ser les dels Turcs i Cavallets i les dels Plens⁴⁹.

Un any més tard es van fer Cavallets nous i es compren els Nans Nous. A més a més es modifica el vestit del Tabaler i s'introdueix la Guita Xica. A part, es van fer nous vestits per Turcs i Cavallets, la Guita Grossa i per la Geganta Vella. A més a més, els Plens van canviar els fuets que portaven a les mans per bengales⁵⁰.

El procés de modernització de la festa no va acabar aquí, ja que a l'any 1891 es van comprar una nova parella de Gegants, els coneguts com a Gegants Nous. A més dels canvis de l'any anterior es va restaurar l'Àliga. I per acabar aquests període de canvis, a l'any 1892 es van restaurar els Nans Vells i se'ls van fer vestits nous per reintroduir-los a la festa. Durant aquesta dècada Joaquim Serra va compondre la famosa melodia dels Nans Nous.

⁴⁸ Joaquim Serra i Farriols va ser El compositor més important de la Patum.

⁴⁹ Els Plens de la Patum són l'espectacle més gran de La Patum, el seu moment culminant, l'apoteosi de la festa. Estan documentats des del 1621 i es creu que deuen el seu nom al fet que van plens de foc. Són, doncs, dimonis plens de foc.

⁵⁰ Les bengales de la Patum són els Fuets de Patum sense tro final.

El segle XX comença amb una gran quantitat de canvis que s'aniran multiplicant al llarg del anys com ara l'increment en el nombre de Plens, es fan més Tirabols⁵¹, entre d'altres coses.

Per tant ara entenem que molts berguedans diguin que "la Patum és una festa viva" Tots aquests canvis en la festa han permès que la Patum s'hagi celebrat durant tots aquests anys a partir de l'actualització i l'adaptació socials.

Com diu Jaume Farguell: "El fet que una determinada manifestació patumaire (...) sigui una tradició inventada no té res de pejoratiu, (...) no tenen més importància els Turcs i Cavallets que els Nans Nous, tots al seu dia varen ser tradicions inventades"⁵²

Així mateix, es va tenir el privilegi de poder entrevistar dues de les persones que més coneixen la Patum de Berga. En primer lloc, en Josep M. Salat em va convidar a casa seva a la mateixa Plaça de Sant Pere. Des d'allà es va poder enregistrar totes les imatges de la Patum. En Josep M. és una persona molt amable i sempre disposada a explicar aquesta festa bergadana que la sent molt seva. Se'l coneix com la "veu de la Patum", ja que des de la seva feina a l'Ajuntament era qui difonia per megafonia les instruccions a seguir per a la bona marxa dels actes festius⁵³.

Insisteix en què com que a la Patum la pirotècnia hi juga un paper clau, ell sempre intentava difondre una certa "por" a les persones que participaven de la Festa a la plaça per així evitar accidents. Manifesta que en aquest moment la Patum se celebra de manera desvinculada a la vessant religiosa. Per ell, que la Patum s'hagi independitzat de la Processó de Corpus ha estat vital pel seu èxit.

⁵¹ Els Tirabols de la Patum és el punt final de La Patum, el moment en què Berga celebra el fet d'haver repetit el seu miracle anual: la màxima expressió de joia berguedana. Hi ballen els gegants i les guites barrejats amb tota la gent que omple la plaça, al ritme del Tabal i als acords de diferents tonades populars, a excepció d'alguna com el vals-jota "La Patumaire", obra del músic Lluís Sellart i Espelt. Aquest conjunt de melodies populars es van repetint fins que els músics diuen prou.

⁵² Citat en el llibre de l'Albert Rumbo "Patum1" a la pàgina 82

⁵³ Veure l'entrevista sencera transcrita en l'Annex 9.

Aquest any hi ha hagut Patum Extraordinària amb motiu del Centenari de la Coronació de la Mare de Déu de Queralt, que és a la que he assistit. En Josep M. explica que aquesta celebració extraordinària s'ha viscut a Berga amb molta polèmica entre comparses ja que algunes pensaven que tractant-se d'una efemèride religiosa no s'hi havia de participar.

També considera que donat l'èxit que actualment té la Patum, caldrà regular l'accés a la plaça ja que hi ha moments en que no hi cap ni una agulla. Per ell el problema no és el civisme sinó, sobretot, la quantitat de persones que s'acumulen especialment als Plens.

Per en Josep M. els dos moments que més destaca de la Patum és el Ball de l'Àliga i els Plens.

També es va tenir l'oportunitat d'entrevistar via mail a l'Albert Rumbo. Ell és el Gerent del Patronat Municipal de la Patum, i per tant, un dels màxims responsables de la festa. Gaudeix de molts anys d'experiència com a portador de gegants i és l'autor d'un dels llibres claus sobre aquesta festa que es titula "Patum!"⁵⁴.

⁵⁴ Veure l'entrevista sencera transcrita en l'Annex 10.

L'Albert, pel que fa a la Patum Extraordinària, manifesta que el que s'hi ha trobat més a faltar són tots els actes previs que sí que hi són en cada Patum de la diada de Corpus.

"Pel que fa al caràcter religiós, jo diria que es fa per un motiu religiós però no amb caràcter religiós". Pensa que la Patum s'ha massificat en excés i que caldrà anar pensant en diversificar persones i espais mantenint sempre l'essència de la Festa.

Per l'Albert, la Patum és la única festa del Corpus a Catalunya hereva de les antigues Bullícies del Santíssim Sagrament que ha arribat fins els nostres dies. Això la fa una festa única. Els actes que més destaca són la sortida del Tabal el dia de l'Ascensió, els Quatre Fuets⁵⁵, les passades per les cases de les autoritats el dimecres de Corpus i els Plens.

⁵⁵ Els Quatre Fuets Consisteixen en dues actuacions de les Maces que tenen per objecte provar els fuets que s'utilitzaran durant la festa. Marquen l'inici de la setmana gran de Berga.

6. Proposta de recuperació de la festa del Corpus a Mataró

La proposta l'he dividida en diferents apartats per tal que sigui molt més entenedora. En aquest primer apartat es farà una mica de resum i també el sentit del fil d'unió dels apartats que venen a continuació.

Primer de tot, la proposta de recuperació començaria el dia previ al Corpus, és a dir dissabte, on tal com es feia antigament, els Gegants anaven a les cases dels regidors de l'època per tal de donar inici la Festa del Corpus. En aquest cas, en l'actualitat, com que això no és viable, considero que un acte per tal de donar inici a la Festa seria que els Gegants anessin a buscar els rams de flors que lluirien l'endemà per tal de fer una cercavila per la ciutat i així anunciar que és Corpus i que l'endemà serà festa grossa.

A més a més, per tal d'estendre i de difondre la festa de cara als més petits el que faria seria una sessió de conte-contes on es llegís un llibre relacionat amb el Corpus per tal que els infants entenguessin el significat de la festa. Aquest acte el faria un cop acabada la cercavila dels Gegants per a què ells també hi fossin presents durant la lectura.

Donat que la gent ha demanat més actes a part dels religiosos, un acte que seria original seria fer un concert amb música tradicional darrera de l'Ajuntament, que atrauria al públic juvenil i que serviria, també, perquè es fessin seva la Festa, tot reforçant el punt tradicional i popular del Corpus. Just després del concert hi afegiria algun tipus de música enllaunada per tal d'acabar de completar la nit.

L'endemà començaria amb el tradicional Repic de Campanes per tal d'anunciar que és festa grossa.

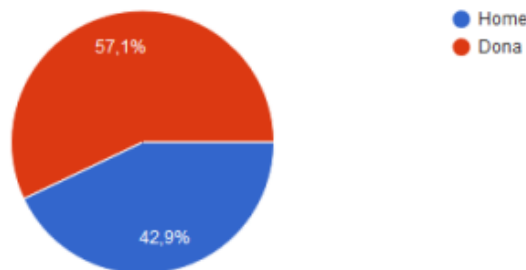
A continuació, al llarg del matí es començarien a preparar les catifes per tal que a la tarda, quan passés la Processó, ja estiguessin a punt.

A dos quarts de sis de la tarda començaria la Missa de Corpus a Santa Maria i després en acabar els Gegants i l'Àliga estarien a la sortida per a que quan sortís la Custòdia es poguessin aixecar com a signe de respecte. Seguidament, l'Àliga, com a representant del poder i de la ciutat, faria el seu Ball davant de la Custòdia i s'iniciaria la processó.

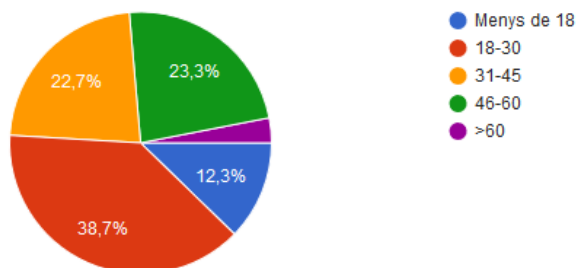
A partir d'aquí, en els apartats que venen a continuació s'amplia la informació i es detalla més exhaustivament els diferents elements de la Festa.

6.1 Justificació des d'una perspectiva religiosa i tradicional

Per tal de poder fer una proposta d'actes per recuperar la festa del Corpus a la ciutat de Mataró, vaig fer una enquesta via formulari de Google. La van respondre 163 persones al llarg del mes de setembre del 2016. Dels 163 ciutadans, 93 eres dones i 70 eren homes⁵⁶.

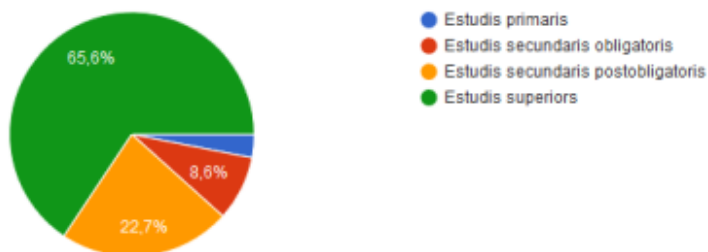

Per edats el 12,3% tenien menys de 18 anys, el 38,7% entre 18 i 30 anys, el 22,7% entre 31 i 45 anys, el 23,3%, entre 46 i 60 anys i, finalment, un 3,1% tenien més de 60 anys.

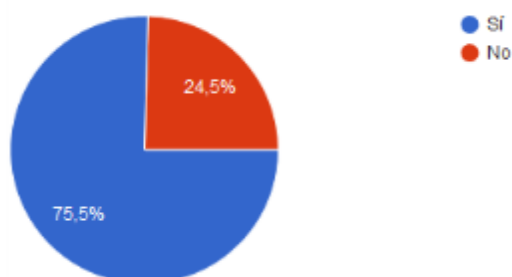
⁵⁶ En l'Annex 12 hi ha tots els resultats més detallats de l'enquesta. Aquí només he mencionat els més significatius.

Pel que fa al nivell acadèmic, el 3,1% té estudis primaris, el 8,6% estudis secundaris obligatoris, el 22,7% estudis secundaris post-obligatoris i, finalment, un 65,6% estudis superiors.

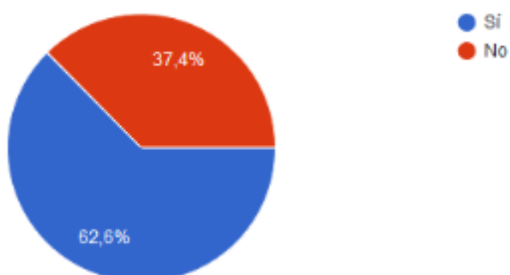

Els resultats més rellevants són els següents:

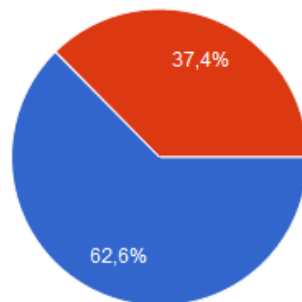
1. Una àmplia majoria, el 75,5% manifesta conèixer què se celebra el dia de Corpus. Majoritàriament són les persones amb un nivell d'estudis superiors els qui responen conèixer el significat de la festa.

2. El 62,6% dels enquestats manifesten que el Corpus es relaciona amb els entremesos de les ciutats. De nou, les persones amb estudis superiors manifesten més relació la festa i les figures de la ciutat.

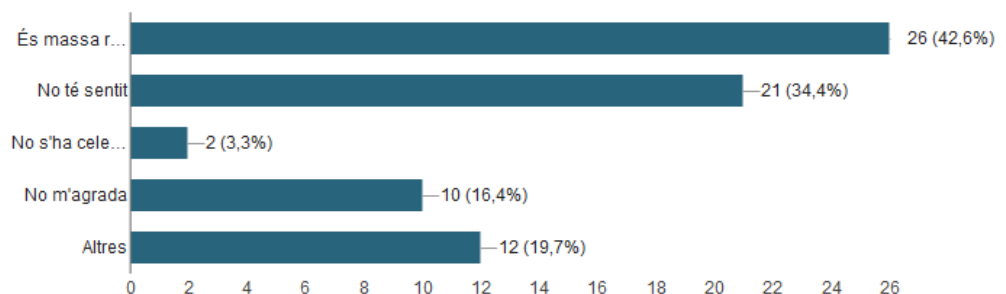

3. Un 62,6% de les persones que han respost l'enquesta manifesten que els agradaria que la ciutat de Mataró recuperés la festa del Corpus. De nou els qui s'hi manifesten més favorables són les persones amb estudis superiors. Els qui tenen menys de 18 anys són els menys favorables a la recuperació d'aquesta festa. En canvi sí que ho són majoritàriament els ciutadans de 18 a 30 anys.

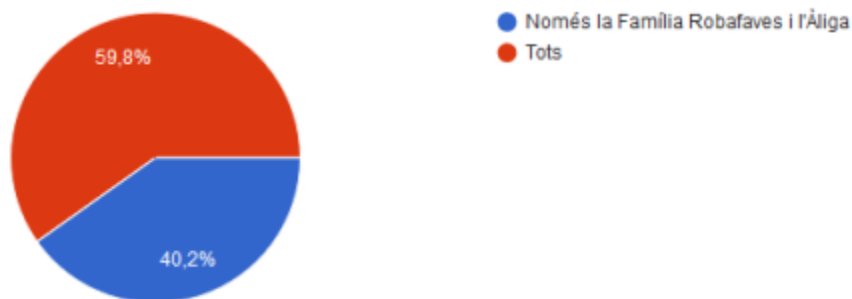

● Sí, en cas que si passa a la pregunta 8
 ● No, en cas que no passa a la pregunta 7

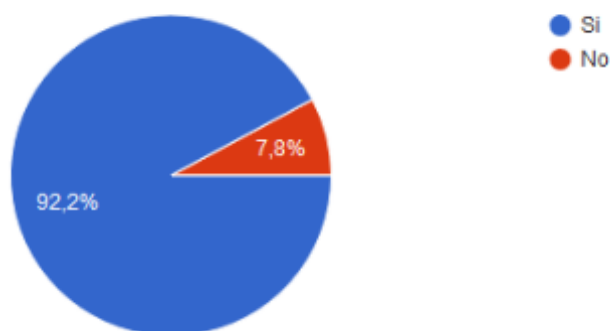
4. Dels no favorables a la recuperació de la festa, un 42,6%, l'argument que donen és el fet que és una festa massa religiosa. Les persones que han marcat això majoritàriament estan entre els 18-30 anys. També en aquesta opció s'hi situen majoritàriament persones amb estudis post-obligatoris o superiors. Un 34,4% creu que no té sentit recuperar-la. De nou són els més joves i amb estudis post-obligatoris i superiors els qui defensen aquesta posició.

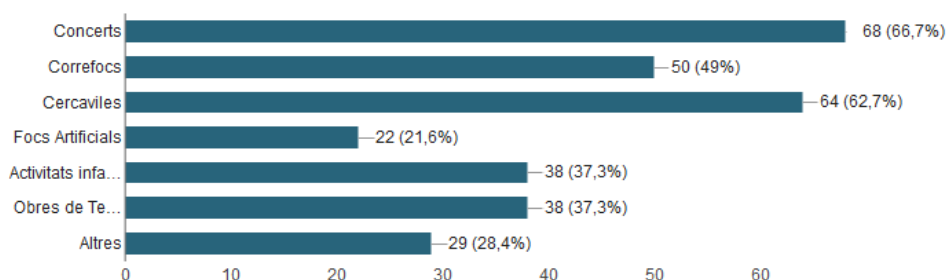
5. Dels qui es mostren favorables a la recuperació de la festa, un 59,8%, es mostren partidaris que surti tot el seguici festiu de la ciutat i no només els Gegants i l'Àliga. Són les dones les qui majoritàriament defensen aquesta posició i les persones amb estudis superiors.

6. Un 92,2% dels enquestats manifesten que a més dels actes religiosos volen actes més festius i civils. Són els més joves els qui reclamen aquest tipus d'actes.

7. Quan se'ls pregunta per quin tipus d'actes festius voldrien, el 66,7% es mostren favorables a concerts; el 62,7% demanen cercaviles i el 49% correfocs.

A partir d'aquestes dades que representen les voluntats (sempre limitades pel volum de l'enquesta) de molts ciutadans de Mataró, he dissenyat la proposta de recuperació de la festa del Corpus que detallaré a continuació.

Aquesta proposta l'he poguda presentar al Regidor de Cultura de l'Ajuntament de Mataró, el senyor Joaquim Fernández. En primer lloc li han sorprès els resultats de l'enquesta, en el sentit de trobar un percentatge tant alt de ciutadans que serien partidaris de recuperar el Corpus. Ell es mostra obert a parlar-ne, però igualment pensa que caldria recuperar Sant Simó com a festa petita de la nostra ciutat. Així mateix també manifesta que caldria tenir molt en compte els aspectes relacionats amb la promoció de Mataró. Pensa que a ell no li pertoca valorar les propostes que poguessin venir dels sectors eclesiàstics però sí que resulta evident l'origen religiós de la festivitat del Corpus.

6.2 Proposta d'actes per a la celebració

6.2.1 Les 40 hores del Corpus

Tal com s'ha assenyalat en capítols anteriors, les 40 hores tradicionalment es feien els dies abans de Corpus. És per això, que una bona iniciativa seria que el tornéssim a recuperar d'una manera molt més participativa. Primer de tot, es convidaria a les diferents Confraries de Setmana Santa, col·lectius relacionats amb l'Església, membres de les altres parròquies de Mataró..., en definitiva, col·lectius relacionats amb la vida religiosa de la ciutat. Per tal d'organitzar els torns corresponents, seria interessant fer torns d'una hora per tal de vetllar a la Custòdia.

Tenint en compte que aquest acte dura 40 hores, caldrien 40 col·lectius o entitats disposades a participar-hi i, evidentment, sempre que la gent de la ciutat hi volgués participar de manera individual ho podria fer perfectament.

- Actualment a Mataró hi ha 10 Confraries de Setmana Santa actives, amb un total de 8 Parròquies a la ciutat i amb un nombre elevat de col·lectius relacionats amb l'Església. Així doncs, no seria gaire complicat organitzar aquestes vetlles.

En aquest tipus de vetlles cada associació o confraria hauria de decidir què vol fer (cants, pregàries...) Aquestes vetlles es farien a la Basílica de Santa Maria, ja que és l'església més important a Mataró i amb més capacitat per dur-ho a terme.

6.2.2 Missa de Corpus a la Basílica de Santa Maria

La Missa de Corpus hauria de tenir el mateix format que qualsevol missa festiva que es fa al llarg de l'any tot i que, com en qualsevol missa, s'haurien de llegir les lectures que toquessin per aquell dia que serien les específiques de la Diada del Corpus. Actualment, aquestes lectures estan estructurades en quatre blocs (A, B, C i D) i cada any canvia aquest bloc.

Tot i així, a vegades el que es fa és un cant especial aquell dia, on s'hi explica el significat de la festa que se celebra, en aquest cas, sobre el Corpus. Aquest cant es canta a dos cors i cada cor canta una estrofa, la qual va ser creada l'any 1264 per Sant Tomàs d'Aquino.

Un cop acabada la missa el que es duria a terme seria la gran Processó.

TEXT EN LLATÍ:

*Lauda, Sion Salvatorem,
lauda ducem et pastorem
in hymnis et canticis.*

*Quantum potes, tantum aude:
quia maior omni laude,
nec laudare sufficis.*

Laudis thema specialis,

panis vivus et vitális
hódie propónitur.

Quem in sacrae mensa cenae,
turbæ fratrum duodénæ
datum non ambígitur.

Sit laus plena, sit sonóra,
sit iucúnda, sit decóra
mentis iubilátio.

Dies enim solémnis ágitur,
in qua mensæ prima recólitur
huius institútio.

In hac mensa novi Regis,
novum Pascha novæ legis
phase vetus términat.

Vetustátem nóvitas,
umbram fugat véritas,
noctem lux elíminat.

Quod in cena Christus gessit,
faciéndum hoc expréssit
in sui memóriam.

Docti sacris institútis,
panem, vinum, in salútis
consecrámus hóstiam.

Dogma datur Christiánis,
quod in carnem transit panis,
et vinum in sánguinem.

Quod non capis, quod non vides,
animósa firmat fides,
præter rerum órđinem.

Sub diversis speciébus,
signis tantum, et non rebus,
latent res exímia.

Caro cibus, sanguis potus:
manet tamen Christus totus,
sub utrâque spécie.

A suménte non concísus,
non confráctus, non divísus:
ínteger accípitur.

Sumit unus, sumunt mille:
quantum isti, tantum ille:
nec sumptus consúmitur.

Sumunt boni, sumunt mali:
sorte tamen inæquáli,
vitæ vel intéritus.

Mors est malis, vita bonis:
vide paris sumptiónis
quam sit dispar éxitus.

Fracto demum sacraménto,
ne vacílles, sed memento,
tantum esse sub fragménto,
quantum toto tégitur.

Nulla rei fit scissúra:
signi tantum fit fractúra:
qua nec status nec statúra
signáti minúitur.

Ecce panis Angelórum,
factus cibus viatórum:
vere panis fíliórum,
non mitténdus cánibus.

In figúris præsignátur,
cum Isaac immolátur:
agnus paschæ deputátur:
datur manna pátribus.

Bone Pastor, panis vere,
lesu, nostri miserére:
tu nos pasce, nos tuére:
tu nos bona fac vidére
in terra vivéntium.

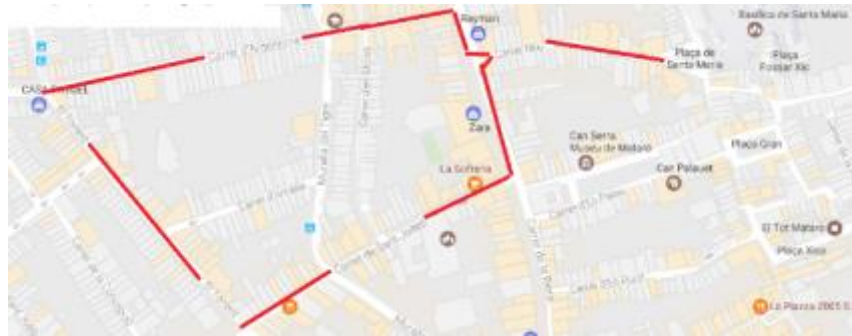
Tu, qui cuncta scis et vales:
qui nos pascis hic mortales:
tuos ibi commensáles,
coherédes et sodales
fac sanctórum cívium. Amen.

Allelúia.

6.2.3 Processó

6.2.3.1 Recorregut

El recorregut que proposo és el que es feia antigament. La processó sortiria de Santa Maria, enfilaria el Carrer nou, La Riera, Carrer Argentona, Carrer del Torrent, Plaça de les Tereses, Carrer Sant Josep, Riera, Carrer Nou fins arribar de nou a Santa Maria.

6.2.3.2 Catifes de flors

Les catifes de flors, de la mateixa manera que les 40 hores ha de ser un acte associatiu, és a dir, que l'organitzin i la duguin a terme les diferents associacions que hi vulguin participar.

Seria interessant aconseguir un seguit d'associacions diverses que volessin dedicar el seu temps a dissenyar i construir les catifes. D'aquesta manera aconseguírem, també, més complicitat de la població civil de Mataró

A causa de l'alt cost que suposen les catifes de flors i la gran quantitat que se'n necessiten, caldria demanar que les floristeries cedissin flors que els sobren o malmeses. Una altra proposta seria fer una campanya de micro-mecenatge on la gent de Mataró donessin una petita quantitat de diners per tal de poder fer les catifes. Les

recompenses podrien anar des de samarretes, clauers, xapes o d'altres tipus de objectes relacionats amb la festa del Corpus que es poguessin anar col·leccionant al llarg dels anys o bé muntar unes grades en algun punt de la processó i que s'hi poguessin asseure els mecenes de les catifes. Per tal de pagar aquests obsequis, crec que seria bo que ho pagués l'Ajuntament, ja que seria dels pocs costos de la festivitat que haurien d'anar a càrrec dels pressupostos municipals.

Les catifes les faria a tres carrers: C/Argentona C/Sant Josep i C/Nou. S'han escollit aquests carrers perquè tant el Torrent com La Riera tenen un cert pendent la qual cosa dificultaria la creació de les catifes. A més a més, la majoria dels carrers escollits ja eren els que antigament s'hi feien les catifes.

En el mapa hi ha assenyalat amb el color blau els llocs proposats.

6.2.3.3 Paperets i serpentines

Tal com es feia antigament els paperets i serpentines no poden faltar en la recuperació del Corpus. Són dels pocs elements que diferencia el Corpus de Mataró amb el d'altres ciutats, per no dir l'únic, per això és necessària la seva recuperació.

A més a més, de ben segur que serà un bon reclam per a tots els nens de la ciutat ja que segur que molts d'ells tenen ganes de omplir la capa d'en Robafaves de paperets i poder tirar de balcó a balcó les serpentines que seran trencades quan passi amb el seu casc.

Per tal de reduir costos a l'Ajuntament i a les associacions, cadascú s'hauria de pagar la paperina de paperets i serpentines que volgués.

Alguns voluntaris de la ciutat es col·locarien en llocs estratègics del recorregut per tal de poder oferir a les famílies aquestes paperines.

Un exemple de col·locació (marcat amb un cercle):

6.2.3.4 Elements festius

Evidentment els qui no poden faltar a la Festa del Corpus i concretament a la Processó són els Gegants i l'Àliga. Representarien el paper més lúdic de la festa, i a més a més, serien un gran reclam per la gent de la ciutat.

Ja que les processons religioses segueixen un ordre molt marcat, els Gegants i els Nans serien els qui iniciarien la Processó. El cas de l'Àliga és diferent. Puix que representa la ciutat i té un paper més institucional que els Gegants, estaria col·locada entre les diferents associacions i el Consistori. Com que en els seus Protocols també posa que ha d'anar sempre acompanyada per algun regidor, al darrera d'ella, evidentment, hi anirà el Consistori complet.

De la mateixa manera, per tal de fer més atractiva la Processó, s'hi faria aparèixer comparses relacionades amb la primavera i amb els elements naturals. Un exemple seria crear o demanar a alguna associació que portés a terme el Ball de Cercolets, per tal de representar aquests elements florals i també reflectir el paper de l'arribada de la primavera.

També estaria bé que hi participessin les dues associacions de teatre que hi ha a la nostra ciutat. El paper que els hi donaria seria representar teatralment algunes escenes de la Bíblia o dels Testaments tal com es feia a l'antiguitat. Així, la Processó tindria la funció pedagògica que havia tingut anteriorment i també faria que fos més atractiva.

Darrere de la Custòdia el que afegiria seria una Banda de Música, igual que a l'antiguitat, per a donar molt més relleu a l'acte.

6.2.3.5 Elements civils

Com a festa important que és el Corpus, és necessari que tant a la Missa com a la Processó hi assisteixi el Consistori, format per l'Alcalde i els Regidors. Com a Consistori han de representar el poble i, per tant, han d'assistir a aquests dos actes.

Així mateix, estaria bé que apareguessin els dos Macers de la ciutat acompanyant-los, ja que el paper que representen és el d'autoritat i solemnitat. De la mateixa manera que antigament el que feien era obrir el pas als reis o autoritats del moment, estaria bé poder-ho recuperar. Així, els Macers es farien més presents a la ciutat i no només per les Santes i en comptades ocasions.

A més a més, per tal de fer una festa més participada, estaria molt bé que participessin les diferents associacions i confraries de la ciutat i sortissin cada una amb la seva bandera o penó. Aquestes associacions i confraries haurien d'estar ordenades de més noves a més antigues, ja que en qualsevol processó religiosa sempre s'ordenen de menys important a més important.

6.2.3.6 Elements litúrgics

Evidentment, cal que surti la Custòdia, ja que és "el perquè de tot plegat". La Custòdia és l'objecte que està fet d'or o plata i on al mig hi ha la forma sagrada després de consagrar. Aquest fet simbolitza el Cos de Crist. Anirà sota pali i serà portada pel rector de Santa Maria que, en aquest cas, és el religiós més important de Mataró perquè Santa Maria és una basílica.

Al seu voltant anirien tots els capellans que hi volguessin assistir. També, evidentment el Penó, que és un dels altres elements més tradicionals en la Processó de Corpus.

6.2.4 Programa

Aquest any 2017 el Corpus serà el dijous 15 de juny. Per tant, la festa a Mataró començaria el cap de setmana següent, és a dir 17 i 18 de juny del 2017.

El programa quedaria així:

DISSABTE DIA 17 de juny:

01:00 Inici de la vetlla de les 40 hores.

17:00 Sortida dels Gegants de Can Marfà fins a l'Ajuntament per tal de fer la recollida dels rams per l'endemà.

18:30 Els Gegants van fins a la plaça del darrere de l'Ajuntament per tal de ser presents a la lectura representada del llibre del Corpus.

19:00 Els Gegants tornen a l'Ajuntament per tal de dormir fins l'endemà.

23:00 Inici dels concerts de música tradicional a la Plaça de l'Ajuntament.

DIUMENGE DIA 18 de juny:

17:00 Sortida dels Gegants, Àliga i Consistori per tal d'anar fins la Basílica de Santa Maria.

17:30 Inici Missa de Corpus.

18:30 Final Missa de Corpus.

18:35 Sortida de la Custòdia de la Basílica.

18:40 Ball de l'Àliga davant de la Custòdia.

18:50 Inici de la Processó de Corpus.

21:00 Final Processó de la Corpus.

6.2.5 Pàgina web

Per tal de poder difondre el Corpus mataroní, s'ha creat una pàgina web que faciliti l'enllaç amb la gent, sobretot el jovent, que són els qui més s'han de fer seva aquesta festa ja que són el futur.

Els continguts de la pàgina web són:

- Què és la festa del Corpus i en què consisteix.
- Exemples de altres ciutats on se celebra.
- Els elements més típics del Corpus de Mataró.
- La proposta de recuperació del Corpus a Mataró.

Cal dir, també, que totes les fotos que apareixen a la web són fetes per mi en els diferents Corpus que he participat aquests anys. És una pàgina web molt visual i amb poc text per poder transmetre millor el missatge.

Aquest és l'enllaç de la pagina web:

<http://polfont99.wixsite.com/corpus-mataro>

7. Conclusions

A continuació i de manera sintètica s'assenyalarà quines són les idees més importants del treball de recerca:

1. El Corpus és la festivitat religiosa que se celebra el dijous següent de la setmana de Pentecosta i està destinada a la veneració de l'Eucaristia. De manera similar a d'altres celebracions, el Corpus també té un lligam amb els astres i la lluna. El Corpus és una festa que va canviant de dates depenent de com caigui la setmana de Pentecosta. La celebració del cos de Crist (Corpus Christi en llatí) és més coneguda per les seves processons, normalment formades per tot un seguici festiu, que antigament representava elements bíblics i del testament.
2. L'origen del Corpus el podem datar del segle XIII, durant l'Edat Mitjana. Va sorgir a causa que el Dijous Sant la gent no el celebrava molt ja que els semblava un dia trist. L'origen del Corpus és pagà. Al 1264 el Papa Urbà IV va difondre la festivitat de Corpus a tota l'església i a partir d'aquí va ser universalitzada pel Papa Joan XXII a l'any 1317.
3. En primer lloc, a la processó s'hi trobaven els elements relacionats amb la natura. En segon lloc, cal destacar les forces vives de la població. En tercer lloc, tenim tots els mites antics, com gegants, dracs, àlignes, víbries... que representaven o bé escenes mitològiques o escenes de les Sagrades Escriptures.
4. Durant els segles XVI a XVIII els elements festius començaven a perdre el significat religiós i passaven a tenir un paper més popular i lúdic. Durant el segle XVIII van haver-hi moltes prohibicions. La més destacada és la de la "Real Cédula" de 1780 on quedava prohibit que es fessin processons i que hi sortissin els elements festius.
5. A partir del tercer terç del segle XIX comencen a proliferar les festes de barris i això comporta que comenci a sorgir el fet associatiu. Podríem dir que amb la Renaixença apareix el concepte de "festa major".
6. Cap els anys cinquanta del segle XX, el Corpus torna a tenir molta importància a Catalunya. Els anys seixanta es va mantenir aquesta rellevància. Però del 1962 al 1965 l'Església va celebrar el Concili Vaticà II la qual cosa va provocar canvis en la celebració del Corpus.

7. Gràcies als llibres de comptes de la Confraria de la Minerva, podem veure l'evolució del Corpus mataroní i també dels Gegants de la ciutat. El Corpus de Mataró és un terreny molt poc estudiat. Els paperets i serpentine eren l'element més característic del Corpus mataroní. Hi havia rivalitat entre les processons de les dues parròquies.
8. Segurament si parlem d'entremesos festius, el primer que ens ve al cap són els gegants. Trobem el seu origen en la mitologia grega. Les primeres notícies dels gegants les trobem a la Barcelona de l'any 1424 on Joan Amades esmenta que a la processó del Corpus hi apareix un gegant.
9. Els primers gegants mataronins els trobem a la segona meitat del segle XVII. Els encarregats de dur els gegants en aquells temps eren els gremis i les confraries. La primera referència als llibres de comptes de la Minerva que fa referència explícita als gegants es a l'any 1683.
10. Els gegants del segle XVIII són tres: la parella de grossos i un gegantó (molt probablement el popular Manueló que s'esmenta a la descripció del Baró de Maldà a finals de segle).
11. Ja a les acaballes del segle XVII es comença el moviment de la festa major, les Santes. L'any 1772 té lloc el solemne trasllat d'aquestes relíquies i arriben a Mataró. L'any 1848 cal destacar que es va crear el primer ferrocarril a Espanya i també es fa la primera Missa de Glòria de les Santes escrita per Manuel Blanch.
12. L'any 1950 apareix una altra vegada en Manueló i és aquest mateix any que es casen la Toneta i ell, que venia de Terrassa. L'any 1964 ja es tornen a presentar els quatre gegants. La tarda del dia de Sant Jaume, 25 de juliol, es presenten els nous gegants.
13. La processó de Corpus desapareix a Mataró al any 1971.
14. L'Àliga, segurament, és l'entremès més solemne que balla en actes importants d'algunes ciutats i forma part del bestiari que recorre carrers i places. És un dels elements més antics ja que n'hi ha que daten del segle XIV. Un altre fet que destaca de l'Àliga es que té l'honor de poder ballar a l'interior de les esglésies i catedrals.
15. Els primers documents que tenim de l'Àliga de Mataró són de l'any 1601 durant les festes de la canonització de Sant Ramon de Penyafort, celebrades a la Ciutat Comtal.

16. Les catifes es feien als carrers més plans ja que d'aquesta manera les flors no anaven avall i quedava més lluit i uniforme. Les catifes podríem dir que és l'element distintiu del Corpus. Per això moltes poblacions mantenen el nom d'Enramades, que fa referència al fet de posar rams al carrer i fer catifes.
17. La Octava de Corpus era un fet que passava a moltes ciutats. El que es feia era celebrar la festa del Corpus el diumenge següent al dia de Corpus (dijous). Aquest fet podia ser degut que el Corpus queia entre setmana i aleshores no es podia celebrar la processó del tot lluada que es podia, de manera que es passava a diumenge.
18. Les 40 hores consistia en què uns dies abans del dia de Corpus es feia el trasllat de la Custòdia, que estava guardada en algun altar més petit i es portava a l'altar major.
19. Les cartes era un fet habitual que hi havia entre l'Ajuntament i la parròquia de torn. El que feien era que la parròquia de torn, depèn de si era Sant Josep o Santa Maria, convidava al consistori a assistir a la processó corresponent, on s'hi afegia el programa i l'ordre.
20. Segurament, Barcelona és un dels Corpus per excel·lència ja que és un dels més antics. Tenim constància que se celebra la festivitat de Corpus des de l'any 1320. Es diu que Barcelona va ser la segona ciutat del món cristià i la primera de la península, però no és del tot clar.
21. El Corpus de Solsona és un dels Corpus més tradicionals que hi ha arreu del territori català. Segurament el motiu cal trobar-lo en què Solsona té un imaginari festiu molt peculiar i és que només surten dos cops a l'any, per Festa Major i per Corpus.
22. Segurament si parlem de Corpus el primer que ens ve al cap és La Patum berguedana. És el Corpus per excel·lència català que des de l'any 2005 és Obra Mestra del Patrimoni Oral i Immaterial de la Humanitat per la UNESCO. Però si ha esdevingut patrimoni és perquè té una llarga història.
23. Dins la meua proposta de recuperació del Corpus mataroní, a la processó només hi sortiria els Gegants i l'Àliga ja que són els que sortien històricament. La majoria de la població de Mataró segons l'enquesta serien favorables a recuperar el Corpus. El recorregut de la processó

s'ha decidit escurçar una mica a causa de la seva llargada. Tot i així, s'ha intentat mantenir el màxim el recorregut històric. Les catifes de flors, de la mateixa manera que les 40 hores, ha de ser un acte associatiu, és a dir, que l'organitzin i la duguin a terme les diferents associacions que hi vulguin participar.

24. Els elements religiosos han de sortir per a no perdre el significat.

Després d'acabar el treball de recerca he de manifestar que n'estic molt satisfet. Els objectius que m'havia marcat a l'inici, al meu entendre, estan tots assolits.

És un treball que l'he gaudit. Considero també que m'he sabut planificar, ja que si no hagués estat així, difícilment l'hagués pogut acabar a causa que la meva recerca és molt depenent dels contactes amb persones. Precisament, aquest aspecte és el que m'ha aportat més satisfaccions. Certament, em considero privilegiat d'haver aconseguit poder conversar amb totes aquestes persones que m'han concedit un trosset del seu temps.

També valoro, especialment, la possibilitat que he tingut de poder viure els tres Corpus més importants de Catalunya en un mateix any i de poder-ne disposar de moltíssimes imatges que ja formen part també de la meua història.

Em sap greu no haver aconseguit, finalment, poder entrevistar a cap persona experta de la ciutat de Barcelona. Ja he comentat que després de molts intents fracassats al final he hagut de renunciar-hi. No sempre podem aconseguir allò pel qual treballem.

També puc suggerir algunes línies de recerca que jo no he pogut explorar per necessitats de limitar el meu treball. Seria interessant aprofundir sobre l'origen del Corpus a Mataró; també ho seria poder estudiar més a fons la documentació de la Confraria de la Minera. Hi ha moltes dades que poden donar llum a episodis poc estudiats de la cultura tradicional de Mataró que, en definitiva, és també de la nostra història. D'altres temes susceptibles de recerca podrien ser la vinculació de la ciutat de Mataró

amb la festa dels Reis Mags, per exemple, per acabar suggerint modificacions en el programa d'actes. Un altre tema podria ser aprofundir en la festa de Sant Simó com a festa major de tardor. De fet, jo vaig dubtar entre aquest darrer i el que jo he fet del Corpus.

No puc acabar el meu treball sense agrair explícitament a moltes persones que m'han ajudat a què aquesta recerca vegi la llum. En primer lloc he d'agrair al bisbe Joan Gudayol, a en Jan Grau, a en Josep M. Clariana, a en Ramon Salicrú, a la Carme Masachs, a en Carles Freixes i a l'Albert Rumbo compartir amb mi el seus sabers, les seves vivències i la seva generositat. A en Nicolau Guanyabens i a en Ramon Reixach el seu ajut, la seva paciència i el suport incondicional que és concreta en moltes trobades amb ells al llarg d'aquest any. A en Joaquim Fernández que com a Primer Tinent d'Alcalde i Regidor de Cultura de l'Ajuntament de Mataró ha escoltat activament la meva proposta i me l'ha agraïda. També unes gràcies en majúscula per en Josep M. Salat, el meu "amic" berguedà que ens va acollir a casa seva durant la Patum com si fóssim de la seva família.

També he d'agrair a en Xavier Navarro, dissenyador gràfic que s'hagi ofert a dissenyar la portada del meu treball i el cartell anunciador del Corpus a Mataró; també a la Núria Piqué, que m'ha ajudat amb els "paperets i serpentines" per tal que el fons de les pàgines d'aquest treball traspuï alegria.

Finalment, a la meva família i a tots els meus amics que m'han animat, m'han suggerit idees i també m'han fet crítiques d'aquest treball. I com no, a la meva tutora del Treball de Recerca, la Núria Escola a qui li agraeixo igualment els seus ànims, el seu temps, les seves idees i les seves crítiques. A tots ells, el meu més profund agraïment.

Mataró, gener de 2017

8. Bibliografia i Webgrafia

Bibliografia:

AMADES J: "L'auca de la processó". Col. Biblioteca Joan Amades. Llegat Consol Mallofré núm. 4. Ed. El Mèdol. Tarragona. 1997

BAYÉS P; SALA M: "Corpus". Col. Festes i Tradicions de Catalunya. Ed. Edicions 62. Barcelona. 2016

CARBÓ A; SERÉS A: "Un passeig per la història i per la festa". Col. Biblioteca Joan Amades. Llegat Consol Mallofré núm. 4. Ed. El Mèdol. Tarragona. 1997

FELIPÓ R: "La Patum. El Corpus Christi de Berga". Ed. El Mèdol. Tarragona. 2005

GRAU J: "Gegants". Col. Terra nostre núm. 37 Ed. Columna. Barcelona. 1996

GUANYABENS N: "Les Santes la festa major de Mataró". Col. Post festum núm. VI. Ed. Arola editors. Tarragona. 2010

GUANYABENS N: "L'Àliga de Mataró. 400 Anys". Ed. Patronat Municipal de Cultura de Mataró. Mataró. 2001

GUANYABENS N: "Els gegants de la ciutat de Mataró". Col. Caps de Bou núm. 27 Ed. Patronat Municipal de Cultura de Mataró. Mataró. 1999

RUMMBO A: "Patum!" Ed. Ajuntament de Berga i Patronat municipal de la Patum. Berga. 2014

Webgrafia:

Mataró:

<http://setmanasantamataro.blogspot.com.es/>

<http://arxiprestatdemataro.org/>

<http://culturamataro.cat/ca/festes-i-tradicions/les-comparses>

<http://www.totmataro.cat/especials/foto-antiga/item/35771-corpus-dia-de-festa>

<http://www.masmm.org/index.php>

Berga:

<http://www.lapatum.cat/>

https://ca.wikipedia.org/wiki/Patum_de_Berga

Solsona:

<http://www.naciodigital.cat/naciosolsona/noticia/11402/fa/50/any/celebravem/corpus>

<http://www.solsonalafesta.net/festamajor/historia.html>

<http://www.festes.org/articles.php?id=291>

<http://www.descobrir.cat/ca/agenda/corpus-de-solsona-160478.php>

<http://solsonaturisme.com/ca/que-fer/fires-festes/corpus/>

<http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0063519.xml>

<http://www.rtve.es/filmoteca/no-do/not-1118/1475442/>

Barcelona:

<http://lameva.barcelona.cat/culturapopular/ca/festes-i-tradicions/festivitat-de-corpus-christi>

https://ca.wikipedia.org/wiki/Corpus_Christi

https://ca.wikipedia.org/wiki/Corpus_Christi_a_Barcelona

